
El teatre amateur català en temps de guerra i revolució (1936-1939)*

per Francesc Foguet i Boreu

*Al teatre amateur,
en homenatge.*

I

La Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur (FCSTA), nascuda a l'escalf de l'Associació de Teatre Selecte, fou fundada el 17 d'abril de 1932, amb la voluntat d'aglutinar els nombrosos elencs de teatre d'afecionats que existien arreu de Catalunya. La trajectòria ascendent de la Federació, que aconseguí d'estendre's pertot, impulsar concursos i intercanvis entre companyies amateurs i erigir-se en plataforma de les noves promocions d'autors inèdits o dels dramaturgs desestimats pels escenaris professionals, resultà notablement modificada a conseqüència de l'esclat de la guerra i la revolució politicosocial que se'n derivà.¹ De bon

* Aquest estudi ha estat elaborat en el marc del projecte DGICYT PB94-0710 del Departament de Filologia Catalana de la UAB i s'inscriu en el procés de recerca de la meua tesi doctoral sobre el teatre a Catalunya en temps de guerra i revolució (1936-1939), que compta amb l'ajut d'una Beca de Formació d'Investigadors concedida per la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya.

1. La bibliografia existent sobre la FCSTA recull diversos aspectes de l'actuació de la Federació durant el trienni bèl·lic, per bé que, a més d'oferir una visió molt parcial, no té en compte el *Llibre d'Actes de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur* (Barcelona 1932-1938), ni altres documents dipositats a l'*Archivo Histórico Nacional (Sección Guerra Civil, Salamanca)-Político-Social Barcelona* (a partir d'ara, *AHN/PSB*)-1212, 506 i 1421 —que, en aquest estudi, són contrastats i ampliat amb les referències publicades a la premsa del període (bàsicament: «La Humanitat», «La Publicitat», «Última Hora», «La Veu de Catalunya», «Trebball», «La Rambla», «La Vanguardia» i «Las Noticias»). Vegeu, això no obstant, *Anuari de la Institució del Teatre. Curs 1936-37* (Barcelona, Institució del Teatre, 1938), especialment les ps. 163-164 i 183-204; Robert MARRAST, *El teatre durant la guerra civil espanyola. Assaig d'història i documents* (Barcelona, Institut del Teatre, 1978), esp. les ps. 121-123 i 146-147; Jordi COCA, Enric GALLÉN, Anna VÁZQUEZ, *Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur (FCSTA)*, dins *La Generalitat republicana i el*

començament, el 2 de setembre de 1936 una representació de les organitzacions polítiques i obreres del Front Popular procedí a l'apropiació de la FCSTA i aduï que la decisió era motivada per la importància del teatre com a element educatiu del poble i la necessitat de desprendre d'aquesta organització cultural «tots aquells elements i col·lectivitats feixistes i catòliques, que, d'acord amb els moments històrics presents, han de desaparèixer per sempre de les institucions del poble i per al poble».² El Comitè Revolucionari de la FCSTA fou constituït per Josep Massip i Farré (PSUC); Antoni Massoni i Pijoan, Pere Puig i Gil (ERC); Lluís Puiggarí i Font (CNT); Josep Llopis i Julià (UGT), i Llorenç Sans i Fàbregas (ACR). En consonància amb la nova situació, els primers acords d'aquest Comitè d'urgència, publicats a la premsa de l'11 i el 12 de setembre, consistien en el següent: 1) definir clarament el radi d'acció amateur, per tal de no perjudicar en res, ans al contrari, els interessos dels professionals; 2) establir contacte amb el Comitè del Sindicat d'Artistes Lírics i Dramàtics; 3) obligar tots els elencs amateurs de Catalunya a formar part de la FCSTA amb l'objectiu d'establir un control rigorós de totes les actuacions; 4) disposar, amb l'autorització prèvia del Comitè Central de Milícies Antifeixistes, que els elencs federats celebressin festivals en les seues localitats a profit de les víctimes del feixisme i en lliuressin els beneficis obtinguts a la Federació, la qual els traspassaria a l'esmentat Comitè Central; 5) emplaçar l'aportació col·lectiva a aquesta finalitat benèfica amb la quantitat de cinc-centes pessetes; 6) sol·licitar al conseller de Cultura un estatge adient; i, finalment, 7) fer constar la seua protesta per l'assassinat del poeta Federico García Lorca.³

Paral·lelament, l'autoconstituït Comitè Revolucionari i l'interventor de la Generalitat, Claudi Fernàndez i Castanyer, adreçaren una lletra, datada a Barcelona el 12 de setembre de 1936,⁴ al responsable del règim de socialització dels teatres barcelonins, el Sindicat Únic d'Espectacles Públics (SUEP) de la CNT-AIT. Els membres directius de la FCSTA comunicaven al sindicat els acords presos a fi de vetllar —com havia informat la premsa— pels interessos dels professionals perquè en cap moment no poguessin resultar-ne perjudicats, i a fi de fomentar i «depurar» artísticament les formacions per aconseguir una sòlida cultura en tots els aspectes de l'art escènic. A més, sol·licitaven un local adequat —l'estatge provisional era al Casal Francesc Macià d'ERC, Corts Catalanes, 647, principal, primera— per a dur a terme les seues activitats i asseguraven que s'encarregarien del control absolut del teatre amateur, en català i en castellà, a Catalunya, en els gèneres de vers, comèdia i líric atenent a un projecte d'actuació predeterminat. La carta aclaria la voluntat dels directius amateurs d'actuar conjuntament amb el

teatre 1931-1939 (Barcelona, Institut del Teatre, 1982), ps. 31-34; Francesc BURGUET, *El control del teatre amateur*, dins *La CNT i la política teatral a Catalunya (1936-1938)* (Barcelona, Institut del Teatre, 1984), ps. 55-57; i Francisco MUNDI, *Federación Catalana de Societades de Teatro Amateur. «Elencs de Guerra»*, dins *El teatro de la guerra civil* (Barcelona, PPU, 1987), ps. 32-33.

2. *També ha estat incautada la Federació Catalana de Teatro Amateur*, «La Humanitat» (2-IX-1936), p. 4.

3. Vegeu, per exemple, *Acords de la F. C. de Societats de Teatro Amateur. Comitè Revolucionari*, «La Humanitat» (11-IX-1936), p. 7.

4. AHN/PSB-506.

sindicat anarquista i, al mateix temps que definia el seu camp d'acció, conciliava els propòsits de la Federació amb les suspicàcies inicials que l'entitat degué generar en els nous organitzadors teatrals.

El SUEP acceptà la seua col·laboració i reconegué el Comitè Revolucionari de la FCSTA, en el qual Baldomer Xifré representaria el Sindicat, segons una carta, sense datar, però que és una clara resposta a la sol·licitud de la FCSTA, conservada en la documentació sobre l'entitat.⁵ Ara bé, el SUEP advertia que calia un control rigorós a l'hora de concretar l'àmbit d'acció dels amateurs per tal d'evitar prejudicis als «*obreros artistas del teatro*». També recordava la prohibició, adreçada als actors i a les actrius que treballaven en dependències i organitzacions oficials, d'actuar en companyies mixtes o en formacions ocasionals mentre existissin professionals del teatre en atur forçós. A aquests intèrprets amateurs se'ls prohibia, en concret, d'aprofitar els dies festius, de sol·licitar permisos, vacances i excedències o de fer-se passar per malalts amb la finalitat de sortir de *tournee*. El sindicat creia, encara, que era necessari aclarir d'una vegada alguns aspectes que podien repercutir negativament en el règim professional: el sou únic per a les actrius que eren contractades per agrupacions amateurs; la selecció de les obres que es podrien representar en endavant; la desaparició d'aquelles formacions que no admetien actuacions mixtes; i la fixació de totes les dependències que calia utilitzar. Amb aquests condicionants previs, i amb drets de legitimació, el SUEP reconeixia la FCSTA com a organització encarregada del control de les sales d'espectacles, societats, cooperatives, ateneus, etc. de Catalunya, de vers, comèdia i líric —en català i en castellà—; li concedia provisionalment el Teatre Phartenon per a la seua actuació i preparació; l'autoritzava perquè obligués a federar-se a totes aquelles agrupacions que efectuessin representacions, fins al punt que les que no fossin federades no podien actuar; i li conferia la gestió de les sol·licituds dels permisos corresponents per a l'actuació dels elencs amateurs. No obstant això, el Comitè Econòmic del Teatre del SUEP, organisme encarregat de l'organització i del control de tots els espectacles que se celebraven en terres catalanes, ja havia prohibit ben prest, el 21 d'agost, tota manifestació teatral que no fos avalada pel seu segell.⁶

5. *AHN/PSB-506*.

6. Segons consta en l'*Anuari de l'Institut del Teatre*, el 25 del mateix mes el Comitè Administratiu dels Autors i Compositors de Catalunya —vinculat a la CNT— mantenia, només per a les representacions d'afeccionats, les tarifes especials «per entendre els comitès integrants del Sindicat de la Indústria de l'Espectacle que cal pressionar, en una forma o altra, les activitats dels qui, ensems que es diverteixen, fan la llesca als professionals» (p. 186). En realitat, algunes peticions adreçades directament al Comitè Econòmic del Teatre per elencs amateurs de comarques (de Premià de Mar, Vilanova i la Geltrú, Palafrugell, el Vendrell, etc.) indiquen que l'autorització per celebrar funcions depengué del sindicat cenetista, almenys fins ben avançat l'any 1938 (*AHN-PSB-1421*). Val a dir que el Parthenon no fou l'estatge de la FCSTA, sinó que continuà al Casal Francesc Macià, un dels més importants d'ERC pel seu nombre de socis i per la seua actuació de cara a la guerra, el president i vicepresident del qual —des dels seus inicis i fins a la primera de 1938— eren, respectivament i significativament, Joan Fernàndez i Castanyer i Antoni Massoni i Pijoan. D'altra banda, «La Humanitat», portaveu d'ERC, seguí amb atenció les activitats de la Federació i li dispensà un suport entusiasta. Cal recordar, finalment, que els successius consellers de Cultura de la Generalitat de Catalunya —Ventura Gassol, Antoni Maria Sbert i Carles Pi i Sunyer— eren dirigents destacats d'ERC especialment sensibles a les qüestions teatrals.

El sindicat cenetista s'assegurava, doncs, la decisió del repertori i la concessió dels permisos i, bàsicament, concedia a la Federació drets organitzatius i de gestió. El teatre amateur català, malgrat tot, s'escapava dels interessos més immediats i urgents dels nous organitzadors que, enderiats a resoldre problemes tan imperatius com l'ocupació dels treballadors del teatre o el funcionament dels espectacles en general, es mostraven molt reticents envers el moviment amateur per la competència que podia exercir a l'escena professional i que repercutiria en els ingressos del Comitè Econòmic del Teatre. I, d'altra banda, suposava una de les poques vies d'intervenció possible per a la política específicament teatral —a grans trets: d'estímul i de protecció del teatre català— de la Conselleria de Cultura del govern de la Generalitat en una línia de continuïtat amb la preguerra. Així, tres dies després del comunicat adreçat al SUEP, el 15 de setembre de 1936, el conseller de Cultura, Ventura Gassol, signà un decret en què, per tal de situar el teatre coetàniament «en el lloc que li pertoca com a element essencial de formació del nostre poble», es dissolia la Junta Directiva de la FCSTA⁷ i s'apressava a nomenar —*de dret*— Claudi Fernàndez i Castanyer com a delegat de la Generalitat a la Federació.⁸ Aquesta mesura fou criticada des de la publicació «El Consueta», dedicada al seguiment i a la valoració del teatre amateur, que recordà la condició d'«honorables catalanistes, fervents demòcrates, demés d'intel·ligents i actius homes de teatre» dels membres de la junta anterior i, més tard, considerà obertament «injusta, fins a cert punt calumniosa» la seua destitució.⁹ A títol personal, Josep Artís, com a membre del Consell Directiu dissolt, feia públiques dues cartes a la premsa, una signada per Claudi Fernàndez i l'altra per ell mateix, també relatives a la disposició: en la primera, datada el 12 d'octubre, Claudi Fernàndez es limitava a informar-lo de l'esmentat decret del 15 de setembre; en la segona, datada el

7. La Junta Directiva destituïda era formada per: Lluís Masriera i Roses, president; Pompeu Crehuet, vicepresident primer; Josep M. Folch i Torres, vicepresident segon; Claudi Fernàndez i Castanyer, secretari; Miquel Clivellé i Esteve, vicesecretari primer; Manuel Roca i Roca, vicesecretari segon; Florenci Cornet, tresorer; Joan Fernàndez i Castanyer, comptable; Josep Artís, bibliotecari; Segimon Rovira, arxiver. No costa gaire d'endevinar que els elements directius que es desmarcaven de la nova orientació de la FCSTA tenien filiacions catolicoburgeses evidents (Lluís Masriera o Josep Maria Folch i Torres) i, en canvi, els qui ascendien als llocs de responsabilitat (Claudi i Joan Fernàndez i Castanyer) estaven vinculats, fonamentalment, a l'òrbita d'ERC. Per altra part, Joan Fernàndez i Castanyer i el seu germà Claudi eren, respectivament, president i secretari de l'Associació de Teatre Català (ATC) —*ex*-Associació de Teatre Selecte— i Antoni Massoni —vocal de l'ATC i membre destacat del Comitè Revolucionari de la FCSTA— fou escollit president de l'Associació —en la darrera Assemblea General— en substitució de Joan Fernàndez, quan aquest assumí el càrrec de president de la Federació (per bé que passà a ser vicepresident primer de l'ATC, mentre que el seu germà Claudi continuà com a secretari). Eren també membres del Consell Directiu de l'ATC: Gregori Sierra, Lluís Casamitjana, Josep Vallès, Pere Puig i Josep Maria Roure, tots els quals assumiren càrrecs en la FCSTA durant la guerra i, la majoria, en el nou Consell Directiu de l'ATC escollit en la seua darrera Assemblea General del 26 de febrer de 1938. L'estatutge de l'ATC era, així mateix, al Casal Francesc Macià.

8. Decret del 15-IX-1936 («DOG», 20-IX-1936).

9. Respectivament, *L'onada revolucionària ha arribat fins a la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «El Consueta», núm. 43 (18-X-1936), ps. 11-12; i *Reorganització de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «El Consueta», núm. 66 (5-XII-1937), p. 12.

20 d'octubre i com a resposta a l'anterior, Josep Artís evidenciava el trasbals que havien produït les noves circumstàncies i assegurava que la resolució oficial era «la resultança d'un procés teixit i impulsat per algú que, ell sabrà per quins set sous, ha amagat la cara». Artís lamentava, a més, que la gestació de l'afer no hagués anat acompanyada de la celebració d'una Junta General que hauria esvaït qualsevol dubte «no ja sobre la netedat del joc, sinó àdhuc sobre la vostra rectitud en la substanciació del plet».¹⁰

II

Quina significació prenia la FCSTA davant de les noves circumstàncies i com podia dur a terme la seua actuació? Cal tenir en compte, d'entrada, que l'entitat amateur tenia una idiosincràsia catalanista ineludible i, en certa manera, estava vinculada al Departament de Cultura de la Generalitat. La redefinició de la seua nova funció sociocultural partia d'aquests dos pressupòsits i, de fet, es produí després de la visita d'Erwin Piscator a Catalunya el desembre de 1936 i, pràcticament, com a efecte de les *lliçons d'urgència* impartides pel director alemany i artífex del *teatre polític* sobre l'extraordinari desenvolupament teatral de l'URSS, la funció revolucionària del teatre amateur o la necessitat de crear un teatre al servei de la guerra i la revolució.¹¹ En aquest sentit, Manuel Valldeperes i Josep Navarro Costabella, vinculats activament al moviment amateur, oferiren una argumentació molt convincent sobre el paper de la FCSTA en les noves circumstàncies històriques. Segons Valldeperes,¹² el teatre esdevenia, en general, «un dels puntals més fermes per al manteniment de les característiques especials de l'espiritualitat catalana» i, en concret, la dinàmica de l'escena indígena s'havia mogut entre un teatre professional que —malauradament— no havia exercit cap influència política sobre les masses i un teatre amateur que, des de molt abans, havia estat l'únic camp d'experimentació de les noves promocions teatrals. La importància adquirida per les formacions amateurs havia fet necessari d'aplegar-les en la FCSTA, que articulava la seua acció cultural arreu i donava a conèixer la producció dels autors joves. Davant de la suspensió inexplicable de la Federació —«quan més necessària era a Catalunya»—, provocada per la insurrecció feixista del 19 de juliol, Valldeperes proposava la reactivació de l'entitat sota el patronatge de la Generalitat amb una al·lusió personal a la responsabilitat del conseller de Cultura, Antoni Maria Sbert. Perquè la finalitat cultural i educativa de les formacions amateurs faria possible que s'encarreguessin de «mantenir viu, arreu de la nostra terra, el fogar espiritual

10. *La transformació de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «Última Hora» (22-X-1936), p. 6.

11. Per a més detalls, vegeu Francesc FOGUET I BOREU, *Erwin Piscator a Catalunya (1936)*, «Serra d'Or», núm. 460 (abril de 1998), ps. 72-75.

12. Manuel VALLDEPERES, *La funció educativa del teatre amateur*, «Mirador», núm. 408 (19-II-1937), p. 8. Aquest article seria reproduït, amb alguna petita modificació, a l'epígraf homònim del seu assaig *La força social i revolucionària del teatre* (Barcelona, Editorial Forja, 1937), ps. 53-55.

que representa la permanència controlada de l'escena catalana». La unificació dels elements federats passava, en definitiva, per la vigència de la seua personalitat d'entitat cultural fonamentalment catalanista i, alhora, per l'adequació a la nova realitat històrica a través del patrocini de la Conselleria de Cultura de la Generalitat.

En aquesta línia, i en relació amb l'òptica determinada amb què acarar-se al moment revolucionari, Josep Navarro Costabella manifestava que els components de la FCSTA havien de «prestar una atenció preferent a la guerra i a la revolució», sense oblidar que el teatre «és, per excel·lència, un instrument revolucionari». ¹³ Atesa la migradesa dels escenaris professionals catalans del moment, la Federació es veia esperonada a continuar la tasca de renovació iniciada abans del 19 de juliol. Per a Navarro Costabella, l'apel·lació de Valldeperes a la responsabilitat d'Antoni Maria Sbert era del tot encertada, ja que el conseller de Cultura coneixia «fins a l'entranya la complexitat del problema cultural d'un poble» i no ignorava «que si la U.R.S.S. ha prestat atenció primordial al teatre d'aficionats és perquè aquest teatre resulta el vehicle més segur i més directe —juntament amb el cinema— per arribar a la intimitat espiritual del poble». Per la seua banda, Valldeperes opinava en aquest sentit que, si la lluita contra el feixisme era concebuda «com una guerra espiritual, [...] com que l'art és la més pura manifestació de l'esperit, hauríem de considerar-lo com un combatent més» i, singularment, el nou teatre havia de vehicular «els anhels i les inquietuds del moment revolucionari». ¹⁴ Fins al punt que expressava, amb termes palmàriament piscatorians, la necessitat de «mobilitzar l'art i d'una manera especial el teatre», de crear «obres de guerra i per a la guerra; obres que portessin la vibració profunda de l'hora», que recollissin «l'entranya viva de la lluita que commou el nostre país, bo ilevant la moral del combatent i registrant la vibració espiritual de la reraguarda». Valldeperes, a més, es preguntava —el març de 1937: mesos després de la visita de Piscator i abans de la creació dels Elencs Catalans de Guerra— «per què no s'organitzen representacions teatrals, a base de formacions amateurs d'entitats antifeixistes, al front de batalla?» i, en fi, confiava que la reorganització de la FCSTA, sota els auspicis de la Generalitat, solucionaria aquestes mancances. ¹⁵

13. NAVARRO-COSTABELLA, *El Teatre Català i la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «Última Hora» (I-III-1937), p. 5.

14. Manuel VALLDEPERES, *L'art, al servei de la guerra. Per un teatre revolucionari*, «La Rambla» (30-III-1937), p. 2.

15. Més i tot: en el seu assaig *La força social i revolucionària del teatre* (publicat el 1937, tot i que es començà a difondre durant els primers mesos de 1938) plantejava un ambiciós esquema d'organització teatral, que hauria d'impulsar-se des de les institucions i els organismes de la Generalitat, en el qual la FCSTA, en coordinació amb el Comissariat de l'Espectacle i la Institució del Teatre, havia d'encarregar-se del següent: «a) D'establir un cens d'actors i actrius amateurs. / b) Del control d'actuació de totes les companyies d'aficionats, a quin fi podrà declarar-se obligatòria la federació. / c) D'estimular l'actuació dels amateurs per mitjà de concursos. / d) De fomentar l'escenografia no professional, i limitada a les formacions amateurs, per tots els mitjans al seu abast. / e) De nodrir el repertori amateur a base de concursos entre autors inèdits. / f) De crear i fomentar una escola teatral pre-experimental, a base de concursos, conferències i pràctiques escèniques. / g) D'organitzar l'intercanvi de companyies amateurs entre diverses poblacions, a fi de posar-les en contacte amb públics no habituals. / h) D'organitzar una companyia seleccionada amateur apta per a donar representacions extraordinàries. / i) Portar a la pràctica totes aquelles

Aquestes propostes programàtiques venien a refermar la intenció de la FCSTA d'aixoplugar-se, tan aviat com fos possible, sota el patrocini efectiu del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el qual, abans de la guerra, ja havia demostrat el seu interès a estimular i donar suport als elencs amateurs federats i, poc temps després del 19 de juliol, ja havia destituït la Junta anterior i havia nomenat un interventor oficial. En efecte, els nous elements directius de la Federació van remetre al conseller de Cultura, Antoni Maria Sbert, un document reproduït al *Llibre d'Actes de la Federació*, amb data del 15 d'abril de 1937, en què s'afirmava la identitat, l'organització i els objectius de la FCSTA. S'erigia en organisme propulsor i regulador del teatre català d'afeccionats i, com a filial del Comité International pour les Théâtres Populaires, es considerava adscrita al Departament de Cultura de la Generalitat. Agruparia totes aquelles entitats que estaven relacionades amb el teatre amateur i, en conseqüència, els elencs amateurs catalans tenien l'obligació d'inscriure-s'hi. Per a formar part d'un elenc i poder actuar, els amateurs havien de disposar d'un carnet federatiu que exigia d'acreditar, amb un certificat de treball o d'estudis, que no es volia obtenir cap guany material. Així mateix, els elencs amateurs no podien actuar, com a entitat, amb finalitats lucratives. Quant a l'organització de la FCSTA, es constituïria una comissió tècnica, formada per cinc membres i un secretari general, que serien designats pel conseller de Cultura; i un Consell Directiu, escollit lliurement per l'Assemblea General integrada per un representant de cadascun dels elencs federats. La Federació organitzaria intercanvis d'elencs amateurs a fi de donar a conèixer arreu de Catalunya les obres representades i, d'altra banda, continuaria organitzant concursos entre els amateurs per tal d'estimular noblement la competència. A més, es proposava de crear una Biblioteca de Teatre Català i un registre general d'autors, escenògrafs, actors amateurs, etc., i d'editar un butlletí oficial de publicació periòdica. Finalment, la Federació —domiciliada a Barcelona— només podria dissoldre's per una disposició del conseller de Cultura, al qual s'adreçava una sol·licitud de reconeixement oficial i de suport econòmic de caràcter anual.

En l'assemblea general extraordinària del diumenge 11 de juliol de 1937,¹⁶

suggerències fetes pel Comitè Tècnic nomenat a l'efecte». La Federació podia intervenir, encara, en l'extensió del radi d'acció del «teatre de masses» amb companyies seleccionades amb aquest objectiu (VALDEPERES, *Un programa d'actuació*, dins *La força social i revolucionària del teatre*, ps. 67-71). Sobre la necessitat de coordinar els esforços dels organismes oficials, vegeu, també, IDEM, *El futur del nostre teatre. II Acoblament d'esforços*, «La Rambla» (13-XI-1937), p. 2.

16. Les adhesions rebudes i la llista de delegacions que assistiren a l'acte evidencien la dimensió sociocultural de la Federació, que comptava —en un primer moment— amb la participació tant de personalitats concretes, algunes de les quals hi tindrien una funció destacada o emmudirien per raons diverses (Josep Maria Folch i Torres, Pompeu Crehuet, Florenci Cornet, Artur Guasch, Josep Gimeno-Navarro, Baldomer Xifré, Manuel Valdeperes, Segimon Rovira, Marià Amat, Andreu Guixer, Josep Vallès, Ramon Vinyes, Ambrosi Carrion, Joan Fernández i Castanyer, Lluís Capdevila, Àngel Millà, Joan Cumellas...), com de nombroses entitats (Tertúlia Manelic, Quadre Escènic Mossèn Jacint Verdaguer, Agrupació Rusiñol de Rubí, Estudi d'Art Dramàtica de Molins del Llobregat, Agrupació Enric Lluelles, Agrupació Romea de Guixols, Agrupació d'Art Dramàtic de Caça de la Selva, Grup Cultural Esbarjo del Casal d'ERC del Camp de Grassot, Casino L'Aliança del Poble Nou, Associació de Teatre Català, Cooperativa La Lealtad de Gràcia, Esbart Teatral

presidida per Josep Navarro Costabella i amb Gregori Sierra i Manuel Mingo com a secretaris, el delegat de la Generalitat a la Federació, Claudi Fernàndez, comentà la seua gestió durant el període revolucionari. Així, segons consta en el *Llibre d'Actes*, Fernàndez explicà que, davant del perill que la FCSTA fos confiscada per elements aliens al teatre, es constituí un Comitè responsable que fou reconegut provisòriament pel conseller de Cultura. L'ambient revolucionari i altres factors d'ordre social havien dificultat l'actuació d'aquest Comitè, de manera que, aleshores, calia iniciar una reagrupació dels elencs amateurs catalans i insistir en el reconeixement oficial de la Federació pel conseller de Cultura. Antoni Massoni —que integrà el Comitè Revolucionari en representació d'ERC— donà compte de les gestions infructuoses que la Federació féu prop del SUEP per organitzar l'actuació dels amateurs sense perjudicar els professionals i considerà que era el moment de fer prevaler els drets de la Federació i del teatre amateur català sense menystenir els interessos dels professionals.¹⁷ La presidència de l'assemblea resumí les gestions que el Comitè i el delegat dugueren a terme pel que fa al document del 15 d'abril de 1937 suara esmentat. Un document que —segons sembla— fou «interceptat» a la mateixa Conselleria i que, en aquesta assemblea general, es llegí, s'aprovà unànimement i s'acordà d'enviar-lo aquest cop a Carles Pi i Sunyer, el nou conseller de Cultura. També s'abordà la conveniència de cercar l'ajut i la col·laboració de tots els elements afins al teatre —en especial, el Sindicat de l'Espectacle, i les corporacions oficials i professionals— i la necessitat de refermar la posició de la Federació. Per unanimitat, es ratificà el nomenament de Claudi Fernàndez com a delegat de la Federació a la Generalitat i es nomenà una Comissió Executiva que fou integrada per Josep Navarro Costabella, Manuel Valdeperes, Segimon Rovira, Manuel Mingo i Josep Massip, presidits pel delegat Claudi Fernàndez. Després d'expressar un record emotiu pels amateurs morts en la lluita antifeixista i un encoratjament als combatents, Navarro Costabella clougé l'acte

Castellerenc, Ateneu Pi i Margall de la Bisbal, Societat Coral Erato de Figueres, Ateneu d'Esparreguera, Associació d'Amics del Teatre, Quadre Escènic Joventut d'El Prat de Llobregat, Agrupació Bons Amics, Quadre Escènic del CADCI, Quadre Escènic de la FAEET, Ateneu Obrer Manresa, Ateneu Vallesà de Cerdanyola, Amics de l'Art i de les Lletres de Roses del Llobregat, Unió Vilanova, Agrupació Teatral de Farners de la Selva, Societat Iris de Mataró, Estudi d'Art Dramàtic de Puig-reig...). Al llarg del trienni bèl·lic els efectius de la FCSTA augmentaren amb la incorporació de socis personals (com, per exemple, Josep Massip o Josep Aleu) i de nous elencs: Secció de Teatre del Casal d'Esquerra Republicana del Camp d'En Grassot, Escola Proletària d'Art Escènic de Manresa, Elenc Artístic del Club d'Esports del Vendrell, Companyia Bonaplata de Sabadell, Secció de Teatre del Casal d'Esquerra «Catalunya», Grup Escènic Unió-CNT d'Esparreguera, Companyia Els Aligons del Centre d'Esquerra del Poblet i del Centre d'Esquerra Lluís Companys, Secció de Teatre del Centre d'ERC del Districte IX, Secció de Teatre de l'Ateneu Republicà de Gràcia...

17. De fet, la premsa anuncià que els propòsits de la reunió eren, principalment, «unificar l'actuació dels elencs federats per a no contradir en res els interessos dels professionals, sense fer renúncia, però, de la personalitat i en el seu aspecte nacionalista i cultural, de la Federació» (*Una reunió que hauria d'interessar el conseller de Cultura*, «La Publicitat», 10-VII-1937, p. 3; i, també, *Una reunió per a traçar el pla d'actuació. La Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Humanitat», 11-VII-1937, p. 2).

amb un parlament en què glossà la tasca patriòtica que havia d'emprendre la Federació i expressà la seguretat que obtindrien el reconeixement oficial.¹⁸

No pas debades, fou després dels fets de maig, el 21 de juliol de 1937, que el conseller de Cultura de la Generalitat, Carles Pi i Sunyer, decretà el patrocini de la FCSTA, de manera que es resolía positivament la petició de l'entitat.¹⁹ Pi i Sunyer destacava, en els preliminars del decret, la funció cultural del teatre amateur i la seua significació com a planter de futurs artistes i vehicle constant de propagació de la literatura dramàtica.²⁰ La tasca d'organització, estímul i orientació de la FCSTA ja havia estat reconeguda, segons el conseller, per la Generalitat de Catalunya amb un ajut econòmic, però la importància que adquiria la labor de la Federació per a la cultura del poble feia necessari d'estendre el seu suport a un patrocini efectiu. La Generalitat concedia una subvenció de deu mil pessetes a l'any i exigia a l'entitat que formulés anualment una *Memòria* dels treballs realitzats i de la inversió que se n'havia fet. Es confirmava en el càrrec de delegat de la Generalitat Claudi Fernández i s'autoritzava la Federació perquè proposés al Departament de Cultura la seua reglamentació interior. Dos mesos després, el 23 de setembre de 1937, fou aprovada la proposta d'Estatuts i de Reglament, segons la resolució de l'ordre signada per Pi i Sunyer.²¹ Així, des d'una perspectiva *culturalista* i *aprofessional*—i, per tant, al marge dels condicionaments estructurals de l'escaena professional—, els Estatuts definien la Federació com «l'organisme propulsor i regulador del teatre català d'aficionats», que tindria com a objectius:

- a) Contribuir a la cultura del poble per mitjà del teatre.
- b) Vetllar pels interessos de les societats i elencs federats.
- c) Organitzar concursos oficials entre les societats federades.
- d) Instituir un registre general d'actors amateurs i publicar periòdicament un "Butlletí Oficial" on s'apleguin totes les novetats teatrals i es ressenyin les activitats i desenvolupament de la Federació i dels elencs federats.
- e) Establir contacte i relacionar-se amb els organismes similars de l'estranger. A tal fi, forma part del Comité International pour les Théâtres Populaires.»²²

La constitució de la FCSTA s'obria a totes les societats i les agrupacions de les terres de parla catalana que disposessin d'un elenc amateur i a totes aquelles per-

18. Un reconeixement oficial que, per a Navarro Costabella, havia d'equiparar-se al que havien obtingut institucions similars de Txecoslovàquia, l'URSS, Polònia i altres països, amb el benentès que la funció de l'actor amateur era la de «pioner, el que desbrossa el camí i, també, el que el consolida» respecte de l'actor professional (*Variacions*, «La Humanitat», 13-VII-1937, p. 3).

19. Decret de 21-VII-1937 («DOG», 24-VII-1937).

20. La convocatòria del Premi Ignasi Iglésias de 1937, dedicat a la millor obra dramàtica en català que s'hagués estrenat entre l'1 de setembre de 1936 i el 31 d'octubre de 1937 i a les obres teatrals inèdites que es presentessin a concurs fins aquesta darrera data, afegia una innovació que venia a institucionalitzar el paper «experimental» de la FCSTA, per tal com el Jurat es proposava d'avaluar el valor literari i escènic d'un nombre limitat d'obres a partir de la seua estrena a càrrec de l'entitat o de la Institució del Teatre (*Noves... un xic velles. Ja s'ha convocat el Premi Ignasi Iglésias*, «El Consueta», núm. 63, 7-XI-1937, p. 15).

21. Ordre de 23-IX-1937 («DOG», 29-IX-1937).

22. *Ibid.*

sones que, com a socis col·lectius o personals, volguessin formar-ne part. El seu àmbit d'actuació quedava escrupolosament definit en l'activitat amateur i era responsabilitat principal del Comitè Tècnic. Aquest Comitè, que s'encarregaria no tan sols de l'aspecte tècnic sinó també de l'artístic, fou constituït, sota la presidència del delegat de la Generalitat —Claudi Fernàndez—, per diversos membres que assumien funcions determinades: Ambrosi Carrion i Juan, control escènic i artístic; Josep Navarro Costabella, relacions; Francesc Curet i Pairet, arxiu, butlletí i biblioteca; Manuel Valldeperes i Jaquelot, propaganda; i Josep Gimeno-Navarro, registre i material.

La primera reunió del Comitè Tècnic, celebrada el 29 d'octubre de 1937, inicià l'estudi d'un pla d'actuació que tenia en compte el fet que la gran majoria d'actors amateurs es trobaven complint els ineluctables deures militars. Un dels primers acords fou la convocatòria d'un concurs d'obres inèdites en un acte —en prosa o en vers— amb premis de cinc-centes pessetes per a les tres produccions més reeixides que, inspirades en la guerra contra el feixisme, tractessin d'assumpes relatius a l'«avantguarda», la «reraguarda» i la temàtica «social». Els propòsits eren muntar les obres premiades, acoblar uns elencs entre els federats no mobilitzats —anomenats posteriorment Elencs Catalans de Guerra— i donar-les a conèixer en llocs escaients.²³ El termini de presentació de les obres es fixà per al 4 de desembre i el veredictes es féu públic, amb el vistiplau del conseller de Cultura Carles Pi i Sunyer, el 22 del mateix mes.²⁴ Del conjunt de vint-i-sis peces,²⁵ el jurat del concurs d'obres teatrals *de cara a la guerra* —que fou integrat pel Comitè Tècnic— acordà per unanimitat de concedir el premi, en cada modalitat, a *Comiats a trenc d'alba*, de Ramon Vinyes (assumpte d'*avantguarda*), *Un dia de novembre*, de J. Roig Guivernau (assumpte de *rereguarda*) i *Nadal en temps de guerra*, de Lluís Capdevila (temàtica *social*).²⁶ Tot just un mes després, el 23 de gener de

23. *Concurs d'obres teatrals de cara a la guerra. Convocatòria*, «La Publicitat» (4-XI-1937), p. 2. Aquest reglament —com ja era d'habitud en els premis i els concursos teatrals— aixecà algunes veus crítiques que, en lloc dels tres premis únics de cinc-centes pessetes, proposaven que «seria més pràctic per als autors i per al teatre en general que aquests diners es destinessin a editar deu o dotze obres seleccionades en el concurs i que així restarien a disposició de companyies a les quals interessessin» (*Escenaris*, «Última Hora», 13-XI-1937, p. 4).

24. Cinc dies abans, el 17 de desembre, una crida a la premsa sol·licitava als elements amateurs que formalitzessin la seua inscripció voluntària als Elencs de Guerra de la FCSTA (*Els amateurs federats que vulguin actuar en els Elencs de Guerra de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Humanitat», 17-XII-1937, p. 2).

25. Els títols de les obres registrades, acabat el termini d'admissió, eren els següents: 1) *Els pares dels soldats*, 2) *Ets un covard...*, 3) *Blanc i roig*, 4) *La seva hora*, 5) *Ja ha passat el perill!*, 6) *Quan tornarem...*, 7) *Juventut femenina*, 8) *El cinisme de la por*, 9) *Ja ha passat el perill [sic]*, 10) *Contraatac*, 11) *Estampa de guerra*, 12) *Un dia de novembre*, 13) *Juventut d'ara*, 14) *L'últim comunicat*, 15) *L'avançada*, 16) *Senyor Comissari*, 17) *La jove de Can Garlanda*, 18) *Som els que valem*, 19) *Malvestats*, 20) *Comiats a trenc d'alba*, 21) *Nadal en temps de guerra*, 22) *La mort al parapet*, 23) *Un dia com cada dia*, 24) *Laila*, 25) *Sinfonia heroica* i 26) *19 de juliol* (*Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Humanitat», 7-XII-1937, p. 2).

26. Curiosament, abans de saber-ne el resultat, Roig Guivernau qualificà el concurs de cara a la guerra convocat per la FCSTA com a «pedra angular per a bastir aquest nou edifici que demana, a grans crits, el teatre». El fet que s'hagués presentat al concurs implicava que ell era un d'aquells autors que, a despit de les dificultats, treballava en la producció d'obres «necessàries per a tonificar

1938, se celebrà una reunió dels elements federats que integrarien l'elenc «circumstancial» de la FCSTA per definir un pla de treball a seguir amb la finalitat de donar a conèixer al més aviat possible les obres premiades —a les quals ja es pensava afegir la guardonada amb un accèssit al premi de comèdia del I Concurs de l'Agrupació d'Escriptors Catalans: *El Marsellès*, de Josep Maria Francès— i de representar-les arreu de Catalunya i als fronts de combat.²⁷ El dramaturg Ambrosi Carrion, amb la col·laboració inicial d'Andreu Guixer, fou el responsable de la direcció artística dels Elencs de Guerra; Manuel Valldeperes s'ocupà de la propaganda i els soldats-artistes Antoni Clavé, Martí Bas i Ricard Arenys s'encarregaren de l'escenografia. Els actors, inicialment en nombre de quaranta-cinc, foren seleccionats sobretot d'entre els elencs barcelonins —tot i la participació també d'altres formacions federades— i el cartell anunciador, escollit per Manuel Valldeperes, fou obra d'Antoni Clavé.²⁸ Les actuacions inaugurals es preveien fer, primer, a Barcelona i, després, arreu de Catalunya conforme a un calendari preestablert. Si mereixien l'aprovació del públic, es plantejava la possibilitat d'acceptar les invitacions rebudes de França.

Claudi Fernández, com a delegat de la Generalitat a la Federació, sol·licità un ajut al Consejo Central del Teatro —creat l'octubre de 1937 i vinculat al Ministerio de Instrucción Pública del govern republicà espanyol—, amb l'objectiu d'incrementar les obres estrenades fins a un total de vuit o nou produccions que s'afegirien a les tres premiades. Aquestes peces de guerra, en principi corresponents a les obres més destacades en el concurs de la FCSTA,²⁹ serien confiades, sota la direcció de Carrion, als elencs federats catalans. Però, en una entrevista, el mateix

el nostre teatre». Duia a la pràctica, per tant, la seua proposta d'un «teatre perfectament polític o pedagògic» i aprofitava «la formidable tribuna pública que és el teatre de cara al millorament, polític, moral i social del nostre poble». Un intent de renovació impulsat des de l'escena catalana i que s'allunyava, al capdavant, de les pretensions anteriors —o sia, dels assaigs de *Teatre de Masses*— «de voler enlluernar el públic amb grans masses d'executants, i d'obres d'importació [...] sense tenir en compte, per a res, la manera de pensar i la manera de sentir del nostre poble» (Josep ROIG I GUIVERNAU, *Teatre de masses? No: Bo!! Simplement Teatre...*, «Moments», núm. 9, s/d 1938, ps. 46-47). Cal remarcar, a més, que tant Ramon Vinyes com Lluís Capdevila, els altres autors guardonats, foren molt crítics amb la situació del teatre durant la guerra i, doncs, les seues creacions dramàtiques anaven acreditades per una reflexió crítica sobre el tipus de renovació teatral que calia emprendre i n'eren, de retop, la seua concreció.

27. Vegeu *Un concurs d'obres teatrals de cara a la guerra*, «La Humanitat» (30-X-1937), p. 2; *El Concurs d'Obres de Cara a la Guerra*, «La Humanitat» (24-XI-1937), p. 4; *Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Humanitat» (7-XII-1937), p. 2; *Ramon Vinyes, J. Roig Guivernau i Lluís Capdevila han guanyat els premis del concurs d'obres de cara a la guerra*, «La Humanitat» (23-XII-1937), p. 2; i *Teatre de cara a la guerra*, «La Humanitat» (27-I-1938), p. 3.

28. En les seues memòries, Carles Fontserè remarca la participació d'Antoni Clavé, Martí Bas i Ricard Arenys en l'execució de l'escenografia i el fet que el primer confeccionés «el cartell anunciador de l'espectacle —que recorda una composició surrealista de Miquel Mingot—, amb el seu estil ingenu, pròxim a la pintura fràgil i elegant de la francesa Marie Laurencin, que el precoç Grau Sala havia posat en circulació» (*Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*, Barcelona, Pòrtic, 1995, p. 452; les pàgines gràfiques del llibre recullen fotografies dels escenògrafs esmentats i dels plafons propagandístics anunciadors).

29. *Els Elencs de Guerra de la F. C. de S. de T. A.*, «La Humanitat» (9-II-1938), p. 2. Malgrat això, cap de les obres que s'incorporarien al repertori de guerra dels Elencs, llevat que canviessin de títol, no foren presentades en el concurs convocat per la FCSTA (cf. nota 25). Des de la secció

Claudi Fernàndez comentava que, un mes i mig després de feta la sol·licitud, la FCSTA no havia rebut cap resposta ni del Consejo Central del Teatro, ni de la Dirección General de Bellas Artes, ni del Ministerio de Instrucción Pública.³⁰ I, a propòsit de la recent creació de les Guerrillas Teatrales, Fernàndez amollava:

«I no creieu que seria de molt bon efecte que el camarada Jesús Hernández o en el seu nom aquells intel·lectuals que el representen i que integren el *Consejo Central del Teatro* es recordessin que estan a Catalunya i que uns seus representants, amb un ampli sentit de generositat han trucat a les seves portes per a dir-los que anaven a actuar els elencs amateurs de Catalunya, representats internacionalment, tot dient-los [:]Voleu, si us plau, acompanyar-nos?»³¹

Per altra part, la via de renovació que podia encetar el teatre *de cara a la guerra* de la FCSTA era ben vista per un dels autors premiats que, a més, palesava la funció *alternativa* de la Federació com a plataforma de projecció de la dramaturgia catalana, la qual difícilment aconseguia d'obrir una esclatxa en el panorama dels teatres socialitzats. Ramon Vinyes afirmava, en efecte, que era «el primer pas ferm vers el nou teatre»,³² en un context en què els autors no s'havien situat «a la trin-

teatral d'«Última Hora», s'havia llançat ja el suggeriment que les produccions més remarcables de les presentades al concurs poguessin, també, arribar al públic a fi d'ampliar el repertori d'obres de guerra (*Suggerions i projectes entorn del recent Concurs d'Obres Teatrales de Cara a la Guerra, «Última Hora», 25-XII-1937, p. 4*). I Navarro Costabella indicava que, en emetre el veredict, el Jurat del Concurs «es veia en el cas dolorós de no poder atorgar d'altres premis per manca de disponibilitat material, no per manca d'obres que en fossin mereixedores» (J. NAVARRO COSTABELLA, *Els Elencs de Guerra de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur. Comentari al marge de la sessió celebrada al Teatre Català de la Comèdia, «La Humanitat», 5-V-1938, p. 2*).

30. Quan la sol·licitud de la FCSTA es trobava en curs, Manuel Valldeperes es preguntà públicament, des de la secció *Atalaya* del diari ugetista «Las Noticias», per què el Comitè Central del Teatre no ajudava a la FCSTA a desenvolupar més lliurement i amb més possibilitats la seua actuació. Per a Valldeperes, «urge la presentación de un teatro auténticamente revolucionario, que dé a nuestros escenarios el calor de vida que les es necesario. El profesionalismo no puede, o no quiere, cumplir la altísima misión que las circunstancias le reservan. ¿Por qué no aprovechar el mecanismo amateur de Cataluña, que tan buenos resultados puede dar?» (Manuel VALLDEPERES, ¿Teatro amateur? ¿Teatro de guerra!, «Las Noticias», 16-I-1938, p. 6). Poc temps després, des de les mateixes pàgines, Valldeperes preparà la presentació pública dels Elencs —i la seua legitimació política— en uns articles en què atacà el panorama desolador del teatre professional de rereguarda, reclamà l'aportació del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes del Govern de la República, elogià l'esforç de la FCSTA i el suport que la Generalitat li prestava, i reafirmà la seua concepció del teatre com a força social i revolucionària, tot recordant les *lliçons d'urgència* d'Erwin Piscator (vegeu V. [ALLDEPERES], *Teatro de y para la guerra*, «Las Noticias», 20-II-1938, p. 4; i IDEM., *Teatro de guerra*, «Las Noticias», 6-V-1938, p. 3).

31. LL. S. [Lluís SOLER], *Els Elencs de Guerra de Catalunya. Una meritíssima i patriòtica obra de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Humanitat» (17-II-1938), p. 4. Joan Fernández i Castanyer —el germà de Claudi— considerava com a «balbuceigs» els assaigs anteriors als Elencs de Guerra, en una referència implícita a les *Guerrillas* (Lluís SOLER, *Camí dreturer a una fita: Catalunya! Parla Joan Fernández Castanyer, el nou president de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «Última Hora», 23-II-1938, ps. 4 i 2).

32. Ramon VINYES, *l'el nostre panorama teatral*, «Tribuna» (26-I-1938), p. 4. Posteriorment, amb intencions similars, però amb característiques específiques, es convocà el concurs de *teatre de i per a la guerra* de la Comissió Interventora d'Espectacles Públics de Catalunya (5 d'agost de

xera literària». La majoria continuava o s'entestava «en la regressió» i els teatres regulars tampoc no feien cap gest per obrir les portes a la dramàtúrgia renovadora. Malgrat això, Vinyes expressava el desig que l'exemple pioner de la FCSTA desvetllés i desmomifiqués els «ensonyats».

L'assemblea extraordinària del 19 de febrer de 1938 s'obrí amb un parlament de Claudi Fernàndez —que presidí al costat de Josep Navarro Costabella, Gregori Sierra i Manuel Mingo— en què el delegat feia constar que els treballs del Comitè Executiu i de la Delegació havien obtingut un resultat satisfactori, atès que el Departament de Cultura de la Generalitat s'havia erigit finalment en patrocinador de la Federació. L'assemblea acordà de regraciar públicament el conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer,³³ el seu sotsecretari, Ramon Frontera, i el seu antecessor en el càrrec, Antoni Maria Sbert, per les atencions dispensades de cara al reconeixement oficial de la Federació. Escollí, per unanimitat, la nova directiva que quedà constituïda per: Joan Fernàndez i Castanyer, president; Florenci Cornet, vicepresident primer; Segimon Rovira, vicepresident segon; Claudi Fernàndez, secretari general; Gregori Sierra, vicesecretari primer; Quadro Escènic Jacint Verdaguer, vicesecretari segon; Associació de Teatre Català, tresorer; Manuel Mingo, comptable; Josep Vallès, intendent; Estudi d'Art Dramàtica de Molins del Llobregat, Agrupació Dramàtica Santiago Rusiñol de Rubí, Agrupació Teatral Ignasi Iglésias de Pol de Mar i Secció de Teatre de la FAEET de Barcelona, vocals. El Comitè Tècnic fou constituït per: Ambrosi Carrion, Josep Navarro Costabella, Manuel Valldeperes, Josep Gimeno-Navarro i Francesc Curet.³⁴

Un dels membres del nou Comitè Tècnic, Ambrosi Carrion, explicava en una entrevista que les seues activitats professionals i el seu desacord amb les directrius i la tendència del teatre català de preguerra havien estat les causes del seu distanciament anterior. Només seguia amb interès la tasca a favor de l'orientació literària i artística de l'escena realitzada per la FCSTA. L'avinentesa que la Conselleria de Cultura el nomenés membre del Comitè Tècnic, per tal d'encarregar-se de la direcció artística i escènica, li permetia, doncs, de contribuir activament a la renovació teatral. Malgrat els condicionaments, Carrion era partidari d'esmerçar tots

1938) —la convocatòria era signada per Manuel Valldeperes com a responsable de la Secretaria Tècnica d'Autors i Mestres Compositors; i el primer premi se l'endugué *La crida del bosc*, de Lluís Capdevila. I, així mateix, una mica més endavant, el diari «La Rambla» convocà un concurs de *Teatre de Xoc* (12 de setembre de 1938)—; entre els membres del Jurat hi havia elements destacats de la FCSTA, Manuel Valldeperes i Ambrosi Carrion, i també Ramon Vinyes, un dels guanyadors del Concurs convocat per la Federació; i entre les primeres obres guardonades, es concedí un premi a *Les trinxeres de París*, de Lluís Capdevila.

33. «Ell coneix bé —deia Claudi Fernàndez en una entrevista— l'actuació de la Federació. Ell anava amb nosaltres per Catalunya quan el bienni negre per amb la seva presència honorar les funcions amateurs a profit dels nostres empresonats d'octubre.» (J. V., *Els Elencs de Guerra de la F.C.S.T.A.* «Les obres que anem a representar no són de plany: són d'exaltació, de vibració!», «Última Hora», 20-I-1938, p. 4).

34. *L'assemblea de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Publicitat» (22-II-1938), p. 2.

els esforços en la guerra:

«Aquesta és la labor immediata. Formar amb tots els elements disponibles uns elencs de guerra. Portar la nostra tasca, el nostre optimisme, l'esperit de realitat, als fronts, a la reraguarda a tots els llocs on calgui.

»Fer de l'art escènic un altaveu de propaganda constant. Moltes dificultats ens ha estat obligat resoldre; altres en tenim encara. Però amb l'esforç, la bona voluntat dels elements col·laboradors i l'entusiasme de tots es venceran indubtablement. L'entusiasme que és essencialíssim desborda entre les nostres rengleres. I l'esperit de sacrifici que calgui.»³⁵

Carrion remarcava la implicació en una tasca col·lectiva dels actors i les actrius amateurs i l'esforç per arribar a la màxima perfecció —dintre de les possibilitats— en la interpretació.

La constitució definitiva de la FCSTA s'enllestia en la reunió celebrada pel Consell Directiu el 8 de març de 1938, sota la presidència de Joan Fernández i Castanyer —i amb l'assistència dels consellers Florenci Cornet, Segimon Rovira, Claudi Fernández, Gregori Sierra, Josep Vallès, Antoni Massoni i Francesc Convalia—, en la qual es tractà, entre altres afers, de l'assignació dels representants col·lectius de la directiva: Miquel Segura (Agrupació Dramàtica Santiago Rusiñol de Rubí), Francesc Convalia (FAEET de Barcelona), Lluís Maria Puiggarí (Estudi d'Art Dramàtica de Molins del Llobregat), Antoni Massoni (Associació de Teatre Català de Barcelona), Lluís Casamitjana (Quadro Escènic Jacint Verdaguer de Barcelona), i Enric Guasc (Agrupació Teatral Ignasi Iglésias de Pol de Mar). La reunió també abordà l'actuació dels Elencs de Guerra i s'acordà de convocar un encontre extraordinari amb el delegat de la Generalitat i el Comitè Tècnic per decidir-ne la data de presentació a Barcelona.

Al mateix temps, l'entitat matriu de la FCSTA, l'Associació de Teatre Català —antiga Associació de Teatre Selecte— es revitalitzava després d'haver suspès temporalment les seues activitats arran del 19 de juliol.³⁶ El 26 de febrer de 1938,

35. R.C., *Els Elencs de Guerra de la F.C.S.T.A. L'eminent dramaturg Ambrosi Carrion, membre del Comitè Tècnic de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur, ens parla dels elencs catalans de guerra*, «Última Hora» (3-III-1938), p. 2.

36. L'Associació de Teatre Selecte (ATS) fou rebatejada amb el nom d'Associació de Teatre Català (ATC) en l'Assemblea General del 3 de febrer de 1936 per evitar els equívocs que provocava l'adjectiu «Selecte» («Associació de Teatre Selecte» passa a anomenar-se «Associació de Teatre Català», «La Humanitat» 7-II-1936, p. 2). De fet, abans de la guerra, l'ATS/ATC havia organitzat nombroses sessions teatrals amb la participació d'actors i directors professionals (Enric Borràs, Margarida Xirgu, Enric Giménez, Enric Lluelles, Pius Daví, Carles Capdevila, Josep Pous i Pagès, Ramon Martori, Joaquim Torrents...) i amateurs (Andreu Guixer, Josep Cariteu, Antoni Crumols, Benet Escribà, Lluís Masriera, Joan Roca...), havia donat a conèixer nombroses produccions de la dramàturgia catalana (d'autors com Ambrosi Carrion, Ramon Vinyes, Josep Gimeno-Navarro o Josep Navarro Costabella, entre altres); havia participat en els homenatges a Margarida Xirgu i a Apel·les Mestres; havia organitzat els Concursos de Teatre Amateur i fundat la FCSTA; havia editat la publicació «ATS» (on trobem les signatures, entre altres, de Lluís Casamitjana, Francesc Curet, Claudi Fernández, Baldomer Xifré, Josep Maria Francès o Ramon Vinyes), etc. Ateses les mancan-

l'Associació celebrà una Assemblea General, en la qual el nou Consell Directiu³⁷ formulà un ambiciós pla d'actuació:

«Continuar la mateixa obra de difusió i propagació del teatre català.

Instal·lar convenientment l'Associació.

Fer reaparèixer la publicació «ATS».

Formar una companyia titular professional, renovable d'actrius i actors del nostre teatre.

Realitzar temporades regulars i *tournées* periòdiques.

Catalanitzar el teatre líric.

Formar una empresa mitjançant l'adjudicació de cèdules entre els associats que hi vulguin cooperar.

Reunir en assemblea i en data propera tots els socis actius, protectors, cooperadors, *Amics del Teatre Català*, per tal de recollir suggeriments i formular conjuntament un pla d'actuació en els aspectes artístic i econòmic que permeti un major i encara més eficient radi d'acció a profit de l'escena nacional.»³⁸

Antoni Massoni, com a nou president de l'Associació de Teatre Català, exposava en una entrevista que l'aspiració prioritària de l'entitat era aconseguir el reconeixement oficial de la Conselleria de Cultura —tot just després que aquesta decidís patrocinar la temporada 1937-1938 del Teatre Català de la Comèdia.³⁹ Segons Massoni, l'Associació pretenia que els teatres catalans programessin «normalment els autors del dia que escriguin en el nostre idioma» i es disposava a «treballar pel teatre líric català». Entre les seues activitats més immediates, hi havia la celebració d'un homenatge a l'actor Enric Borràs («aquests mesos de guerra no ha volgut abandonar-nos. Aquest sol fet esborra petites coses i pels catalans ha tornat a quedar aquell nostre Enric Borràs d'abans»); la represa de les vetllades teatrals, amb la col·laboració de la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona i el Comitè Econòmic del Teatre; i la convocatòria d'un concurs d'obres de teatre «d'infants i per a infants» («escrites sense fades ni princeses, sense rectors ni escolans; també, però, sense “pioners” ni “petits llibertaris”. Voldríem que sortissin infants catalans, dels nostres dies, dels nostres moments i pensant en demà»), a

ces bibliogràfiques, caldria estudiar, amb detall, l'ATS i, així mateix, la FCSTA d'abans de la guerra a través tant de la premsa i de les publicacions periòdiques com, sobretot, dels seus butlletins («Gestionari», 1929, i «ATS», 1934-1935, de l'ATS; i «Teatre», 1933-1934, de la FCSTA).

37. En formaven part: Antoni Massoni i Pijoan, president; Joan Fernández i Castanyer, vicepresident primer; Claudi Fernández i Castanyer, secretari; Gregori Sierra, vicesecretari; Josep Vallès i Clavé, tresorer; Manuel Roca i Roca, comptable; Josep Maria Roure i Puiggarí, intendent; Manuel Mingo Ruano, bibliotecari; Segimon Rovira, Lluís Casamitjana i Plandolit, Baldomer Xifré i Morros, Joan Vila i Escolà i Felisa Martín de Sala, vocals (*El Nou Consell Directiu de l'Associació de Teatre Català*, «La Humanitat», 3-III-1938, p. 3). Pel que fa a les relacions FCSTA/ATC, cf. nota 7.

38. *Associació de Teatre Català*, «La Rambla» (20-IV-1936), p. 11.

39. *Una conversa amb Antoni Massoni, el nou president de l'Associació de Teatre Català*, «La Humanitat» (11-III-1938), p. [4].

partir del qual s'organitzarien elencs infantils —que s'adscriurien a la FCSTA— a fi i efecte de «fomentar la nostra escena entre els infants de Catalunya», vist el valor del teatre com a «exponent de la racialitat d'un poble» i immillorable «mitjà educatiu». Aquest programa d'actuació, que al cap i a la fi aspirava a ampliar la presència de la dramaturgia catalana en els escenaris professionals —més enllà, doncs, de l'àmbit amateur—, fou tanmateix escapat pel desenvolupament posterior de la guerra.⁴⁰

III

Un cop obtinguda l'oficialització de la Federació i designats els membres del Consell Directiu i Tècnic, s'iniciava l'autèntica presència pública de l'entitat en l'àmbit de l'actuació amateur. Els esforços es concentraren en els Elencs Catalans de Guerra que havien de materialitzar la iniciativa del «Teatre de i per a la Guerra». Una iniciativa que suposava l'adaptació a les noves circumstàncies històriques de l'entitat i que era esperada amb molt d'interès pel fet que les *Guerrillas del Teatro del Ministerio de Instrucción Pública* ja havien actuat als carrers de Barcelona «sense pena ni glòria», a criteri d'un comentarista anònim de «Catalans!», que es preguntava: «¿Seran més sortosos els guerrillers de teatre catalans? Vet-ací la pregunta que ha restat en l'aire. Amics de la F. C. de S. T. A., la solució, quan?»⁴¹ «La Humanitat», un dels diaris que seguia amb més constància l'activitat de l'organisme teatral amateur, expressà el seu suport entusiasta a la

«nova i imprescindible —avui— modalitat teatral, destinada —ultra la divulgació artística de la nostra escena— a servir les necessitats del tràgic moment que vivim. En el fons, la finalitat d'aquest nou teatre —finalitat altament patriòtica— no és altra que orientar i estimular el públic per tal d'aconseguir crear una veritable moral de guerra. Teatre que a la vegada que delecta el públic, sigui un ferm propagador dels ideals pels quals lluitem».⁴²

Tant pel seu enfocament ideològic i renovador com per la seua interpretació i posada en escena, les noves produccions de guerra de la FCSTA no suposarien un fracàs com el dels anteriors intents de crear un teatre de guerra —«sempre en

40. Només ens consta que, a inicis de gener de 1939, s'anuncià l'aparició imminent de dos llibres que iniciaven la Biblioteca d'edicions especials» que havia acordat d'editar l'Associació de Teatre Català: *La Ilar. Oratges. Cançons*, un recull de poemes d'Enric Lluelles, i *Al servei de Taleia*, noticiari anecdòtic de l'Associació de Teatre Català, de Claudi Fernández i Castanyer, amb un pròleg de Francesc Curet. Els dos llibres podien adquirir-se per una subscripció que ja s'havia obert al seu estatge —Corts Catalanes, 647, principal, primera (*Les edicions de l'Associació de Teatre Català*, «La Rambla», 4-I-1939, p. 2).

41. *Visca el teatre!*, «Catalans!», núm. 4 (20-III-1938), p. 26. Sobre les deficiències o el desencert de les *Guerrillas*, vegeu, respectivament, Domènec GUANSE, *Les Guerrilles del Teatre*, «Meridià», núm. 10 (18-III-1938), p. 7; i *Liscenaris*, «Última Hora» (10-III-1938), p. 4.

42. *El teatre de guerra de Catalunya es presenta avui!*, «La Humanitat» (8-V-1938), p. 4.

castellà»—, que havia estat motivat «més que per manca de voluntat, potser per incompetència de llurs dirigents o per la mediocritat de llurs produccions, excessivament primàries de contingut ideològic i de tècnica teatral». Comptat i debatut, la intenció de dotar els Elencs de Guerra d'una significació pròpiament *catalana* s'adeia amb l'orientació cultural promoguda per Carles Pi i Sunyer des de la Conselleria de Cultura⁴³ i, en concret, amb els intents d'intervenir en l'organització teatral —dins de les possibilitats que oferia el règim de socialització anarcosindicalista— a través, sobretot, de la programació del Teatre Català de la Comèdia, a més de la continuïtat del Premi Ignasi Iglésias i de la Institució del Teatre. No deixava de ser simptomàtic, ben mirat, que els Elencs es planegessin i fessin els seus assaigs en un dels casals més rellevants d'Esquerra Republicana, que rebessin l'estímul del diari portaveu d'aquest partit —J. Roig Guivernau i Lluís Capdevila eren, a més, col·laboradors de «La Humanitat»— i que es presentessin en el Teatre oficial de la Generalitat.

Tanmateix, aquesta presentació s'endarrerí uns mesos a causa, d'una banda, de la mort d'Andreu Guixer, col·laborador tècnic, assassinat per l'aviació feixista en el raid del 17 de març, i, de l'altra, de la mobilització d'alguns dels seus integrants que eren cridats a llesves o s'inscrivien voluntàriament a files.⁴⁴ Un cop represos els assaigs i substituïts els elements que no hi podien prendre part, el 8 de maig de 1938, al Teatre Català de la Comèdia, en sessió matinal pública, una selecció d'actors i actrius amateurs de diversos elencs estrenà les tres peces premiades en el concurs d'obres de cara a la guerra: *Un dia de novembre*, de J. Roig i Guivernau; *Nadal en temps de guerra*, de Lluís Capdevila, i *Comiats a trenc d'alba*, de Ramon Vinyes.⁴⁵ Les expectatives d'un públic nombrós, atret per l'interès de l'estrena i pel prestigi dels autors, s'acompliren favorablement, i els esforços i la cura en la interpretació i la presentació es veieren recompensats. Abans de començar la sessió, Josep Navarro Costabella, secretari de relacions, féu un abrandat parlament

43. Vegeu Maria CAMPILLO, *Carles Pi i Sunyer, conseller de Cultura en temps de guerra*, dins *Carles Pi i Sunyer (1888-1971)* (Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1995), ps. 155-191.

44. *Allò que el poble esperava: Teatre de guerra! Els Elencs de la F.C.S.T.A. es presenten diumenge vinent. Tothom al Teatre Català de la Comèdia, diumenge al matí!!*, «La Humanitat» (5-V-1938), p. 4.

45. El repartiment de cada peça fou el següent: de *Nadal en temps de guerra*: Llorenç Sans (L'Evadit), Enric Malart (L'Adolescent), Manuel Mingo (El Vell), Francesc Lledós (El Bot de Vi), Climent Borrelles (El Comissari), Joan Permanyer (L'Aventurer), Amadeu Arqué (El Qui Canta) i Pilar Montejo (Júlia); d'*Un dia de novembre*: Joan Permanyer (Lord Allen), Concepció Vicens (Lady Cristina), Pilar Montejo (Daisy), Mercè Dutrem (Peggy), Josefina Déu (Doris), Joan Déu (Samuel), Llorenç Sans (Sir Clive), Manuel Mingo (Lord Curzon), Amadeu Arqué (Lord Snell), Climent Borrelles (Von Kramer), Ricard Escoté (Romagna), i Josep Llopis (Dormey); de *Comiats a trenc d'alba*: Hermínia Borràs (La Mare), Llorenç Sans (L'Oficial, El Fill Gran), Ramon Enric (El Fill Segon), Dolors Lluent (L'Esposa del Fill Segon), Frederic Sala (El Covard), Amadeu Arqué (El Qui Vol Viure), Ricard Escoté (El Ferit), Joan Permanyer (El Comandant), Llorenç Caballé (Un Soldat), Jaume Canals (Un altre Soldat), Joan Déu (El Capellà), Francesc Lledós (El Comerciant), Josep Massip (Un Ajudant de Camp), Basili Puig (Un Presoner), entre altres (Presoners, Soldats). La direcció artística de les tres obres fou a càrrec d'Ambrosi Carrion. Els decorats foren realitzats per Martí Bas (*Nadal en temps de guerra*), Ricard Arenys (*Un dia de novembre*) i Antoni Clavé (*Comiats a trenc d'alba*).

patriòtic en què ressaltà l'obra de «popularització de l'art teatral» que la FCSTA havia iniciat en la preguerra i en què agraf —és clar— el suport de la Conselleria de Cultura i particularment del conseller Carles Pi i Sunyer i del seu sotsecretari Ramon Frontera. En el darrer intermedi, Ambrosi Carrion, director artístic del Comitè Tècnic, enaltí la figura d'Andreu Guixer i presentà Josep Cariteu —director de l'elenc Estudi d'Art Dramàtica de Molins de Rei— com a nou col·laborador.⁴⁶

La crítica valorà molt positivament l'orientació dels dirigents de la FCSTA i l'encert de les obres presentades, tant per la seua excepcionalitat en el panorama escènic del moment com per la seua funció de cara a la guerra. Aquestes peces de *teatre de i per a la guerra* s'escapaven dels «límits arbitraris» del que s'havia fet fins aleshores en aquest aspecte i demostraven «com el teatre pot convertir-se en arma de combat sense perdre en el més mínim la seva substancialitat artística».⁴⁷ La iniciativa obria «horitzons fins ara closos» en l'escena catalana i feia palès que, «com tot allò que va de cara a la guerra, la unitat —fusió de valors— s'ha fet sentir al teatre».⁴⁸ Iniciada la tasca «magníficament», calia dotar-la de continuïtat amb la presentació d'altres produccions distingides en el concurs.⁴⁹ La rebuda del públic havia demostrat, per altra part, que un segment d'espectadors estava «ávido de un teatro que, siquiera en la intención, se aparte de la banalidad que —hoy como ayer— llena nuestros escenarios; de un teatro que, en lo posible, refleje aspectos de la lucha que actualmente sostenemos».⁵⁰ Pel que fa a la seua funció, acomplien una acció educativa que venia a fornir una «moral de guerra» del tot necessària.⁵¹ Àdhuc

46. *Es presentaren els Elencs de Guerra de la F.C.S.T.A. Al Teatre Català de la Comèdia*, «La Humanitat» (10-V-1938), p. 4 i 2; i A. S., *Debut dels Elencs de Guerra de la Federació Catalana de Teatre Amateur. Al Teatre Català de la Comèdia*, «La Publicitat» (10-V-1938), p. 2.

47. C., *Presentació dels elencs de la F.C.S.T.A. amb l'estrena de tres obres. Teatre de i per a la guerra*, «Meridià», núm. 18 (13-V-1938), p. 7. Una opinió similar l'expressà Manuel Valdeperes en fer la crítica de l'espectacle: «*Con las tres obras de referencia se demuestra que el arte puede y debe actuar al servicio de la guerra. Las tres obras estrenadas tienen, todas ellas, un profundo contenido ideológico, sin pérdida de su valor substancial en el orden artístico. Sus autores han demostrado poseer la suficiente habilidad técnica para no caer en el dominio de lo episódico y circunstancial. En realidad se trata de una verdadera manifestación de arte puesta al servicio de la guerra*» (M. [anuel] V. [ALLDEPERES], *Presentación de los elencos de guerra de la F. C. S. T. A. En el Poliorama*, «Las Noticias», 10-V-1938, p. 3). No deixa de ser significatiu que Valldeperes, a més de ser un dels dirigents destacats de la FCSTA i un dels ideòlegs de la seua reorganització (cf. II i nota 30), esdevingués un dels més crítics pel que fa a la socialització anarcosindicalista dels espectacles públics i que, des de l'òrgan ugetista «Las Noticias», endegués una campanya d'oposició (cada vegada més frontal) al sindicat cenetista i d'articulació de propostes a favor de la intervenció directa de la Generalitat.

48. *Teatre popular: Un matí al Teatre Català de la Comèdia*, «Juliol», núm. 87 (14-V-1938), p. 3.

49. *Teatre de i per a la guerra: Presentació dels Elencs Catalans de Guerra de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur patrocinada per la Generalitat*, «El Consuetà», núm. 76 (29-V-1938), ps. 5-6; i cf. nota 29.

50. *Teatro de guerra: «Un dia de novembre», «Nadal en temps de guerra» i «Comiats a trenc d'alba», en el Teatre Català de la Comèdia*, «La Vanguardia» (11-V-1938), p. 7.

51. *La renovació del teatre català. Presentació dels Elencs Catalans de Guerra de la F. C. de Societats de Teatre Amateur*, «Ireball» (11-V-1938), p. 6; i Segon APUNT, *Teatre de Guerra. Davant un selecte i nombrosíssim auditori, abir foren estrenades al Teatre Català de la Comèdia les obres premiades en el concurs de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur*, «La Rambla» (9-V-1936), ps. 4 i 3.

hom proposava que *Comiats a trenc d'alba* s'inclogués en la cartellera del Teatre Català de la Comèdia, com a exponent d'«un autèntic Teatre, de cara a les multituds, un veritable art».⁵² En conjunt, la crítica destacà el to satíric d'*Un dia de novembre* i el contingut poemàtic de *Nadal en temps de guerra*,⁵³ però retragué en ambdues «el defecte fonamental d'una certa somnolència en l'acció», «el to acusat de míting» i «els diàlegs excessius que monotonitzen la realització de l'argument».⁵⁴ La valoració de *Comiats a trenc d'alba* fou, per contra, generalment elogiosa:

«constitueix un quadre punyent i terrible de la invasió de la terra pels estrangers que arrosseguen els naturals del país, els quals els segueixen com a joguines inconscients i estúpides. Es tracta d'una mena de lluita de conceptes: per una banda, l'ambició i l'afany de grandesa, per l'altra, la digna humilitat del poble, el feren desig d'ésser poble, tant en la pau com en la guerra. És un *moment de guerra* d'un dramatismes colpidor, portat amb un ritme emocional que fa seguir el diàleg amb una atenció ininterrompuda»;⁵⁵

«és un document plàstic que fa reviure les atrocitats comeses pel feixisme. Però és també un baròmetre psicològic, mogut per la passió més arborada. És el poble ensangonat i és la terra que clama venjança»;⁵⁶

«patètica, magnífica».⁵⁷

IV

Les tres obres foren publicades, ben aviat, al magazín «Catalans!», amb il·lustracions de Lleó Arnau.⁵⁸ Una lectura d'aquestes peces breus en un acte permet d'adonar-se que la intenció preferent no era oferir una innovació formal —ni en

52. T., *La força social i revolucionària del teatre*, de Manuel Valldeperes, «Trebball» (3-VI-1938), p. 11.

53. *Es presentaren els Elencs de Guerra de la F.C.S.T.A. Al Teatre Català de la Comèdia*, «La Humanitat» (10-V-1938), p. 4 i 2; A. S., *Debut dels Elencs de Guerra de la Federació Catalana de Teatre Amateur*, «La Publicitat» (10-V-1938), p. 2; i *Teatro de guerra: «Un dia de novembre», «Nadal en temps de guerra» i «Comiats a trenc d'alba»*, en el «Teatre Català de la Comèdia», «La Vanguardia» (11-V-1938), p. 7.

54. *La renovació del teatre català. Presentació dels Elencs Catalans de Guerra de la F. C. de Societats de Teatre Amateur*, «Trebball» (11-V-1938), p. 6.

55. *Es presentaren els Elencs de Guerra de la F.C.S.T.A. Al Teatre Català de la Comèdia*, «La Humanitat» (10-V-1938), p. 4 i 2.

56. *La renovació del teatre català. Presentació dels Elencs Catalans de Guerra de la F. C. de Societats de Teatre Amateur*, «Trebball» (11-V-1938), p. 6.

57. *Teatro de guerra: «Un dia de novembre», «Nadal en temps de guerra» i «Comiats a trenc d'alba»*, en el «Teatre Català de la Comèdia», «La Vanguardia» (11-V-1938), p. 7.

58. Vegeu Ramon VINYES, «*Comiats a trenc d'alba*». *Moment de guerra en un acte*, «Catalans!», núm. 10 (20-V-1938), ps. 35-41; J. ROIG-GUIVERNÀU, «*Un dia de novembre*». *Comèdia en un acte*, «Catalans!», núm. 11 (30-V-1938), ps. 35-42; i Lluís CAPDEVILA, «*Nadal en temps de guerra*». *Estampa de guerra en un acte*, «Catalans!», núm. 12 (10-VI-1938), ps. 35-42.

la complexitat escènica ni en la caracterització dels personatges— sinó tipificar diverses «actituds davant la guerra» des d'una òptica essencialment ètica i didàctica.⁵⁹ La voluntat de conscienciar, tant a nivell col·lectiu com individual, respecte de les motivacions d'una guerra sobrevinguda i d'exposar el comportament inhumà i il·lícit dels facciosos anava adreçada a fornir d'arguments morals i ideològics la legitimitat —àdhuc internacional— de la lluita en el bàndol republicà.⁶⁰ Així, *Comiats a trenc d'alba* presenta una doble problemàtica en relació amb el compromís envers la guerra: d'una banda, la desertió produïda en una família per un dels fills que ha arribat a ser oficial dels feixistes pels seus deliris de grandesa; i, de l'altra, el comportament d'uns presoners que estan a punt de ser afusellats a l'alba pels soldats vencedors, sedegosos de venjança. Ambdós aspectes conflueixen en el moment en què el fill traïdor pretén de salvar els seus a despit de la crueltat del comandant italià que es mostra inflexible a la clemència i li ordena l'execució. Els presoners han defensat la terra que treballaven i els valors de la dignitat humana, mentre que els forasters —secundats per la capellania— han vingut a sembrar la desolació i la mort. Aquest plantejament queda ben explícit en el diàleg entre la Mare i el seu fill renegat:

«L'OFICIAL: És la guerra.
 MARE: Qui l'ha portada?
 L'OFICIAL: Tots.
 MARE: Tots, no! Els teus, els qui mai no han fet casa, els qui mai no s'han blegat damunt la terra per assaonar-la amb les suors; els dèspotes, els eterns famolencs; els sense pàtria, vividors de la Pàtria. Assassins! Assassins!»

El (melo)dramatisme de la situació s'agreuja pel fet que l'Esposa del Fill Segon confessa que espera un primer fill i per l'estat d'agonia d'un dels presoners que, abans de morir, expressa el sentit de la lluita:

«Què és la mort? Una fi més o menys llunyana. Res. El manteniment de la nostra dignitat d'homes és més gran que la mort, que inventar déus i crear prodigis. La teva hora és aquesta, home: crear altres homes. I això costa sang! Tots els meus mereixements en aquesta hora es poden resumir en pocs mots: he volat, no m'he arrossegat. Per això puc dir al Sol, que ja sembla que apunta: sóc roig d'una rojor tan fecunda com la teva; rojor de sang, que és sol d'altres camps. Corbat damunt la terra, he beneït els teus raigs moltes vegades. Els

59. Molt en la línia d'*El bombardeig* o de *No val a badar*, peces curtes publicades al setmanari «Mirador» o, per altra banda, d'alguns contes del període. Cf. C. A. JORDANA, «El bombardeig». *Un conte de C. A. Jordana*, «Mirador», núm. 406 (5-II-1937), ps. 6 i 11; i J. ROURE-TORENT, «No val a badar». *Un anatema escenificat de J. Roure Torrent*, «Mirador», núm. 416 (15-IV-1937), ps. 5-6. I, quant als contes, vegeu els reculls de Maria CAMPILLO, *Contes de guerra i revolució (I) i (II) (1936-1939)* (Barcelona, Laia, 1982).

60. Vegeu l'anàlisi que en fa Xavier FABREGAS en l'epígraf *El teatre de la guerra civil*, dins *Teatre Català d'agitació política* (Barcelona, Edicions 62, 1969), ps. 254-259.

beneixo encara en aquest comiat etern que faig de cara a l'alba. Sol, sóc roig com tu. T'allargo les mans roges! Sol! Sol!»

L'Oficial pren consciència de la seua condició alienada per un militar estranger i, a la fi, es redimeix amb la mort del comandant italià que li fa guanyar el dret de morir amb els seus i amb el crit de *Llibertat* als llavis.

L'al·lusió a la intervenció estrangera en la guerra és encara més categòrica en *Un dia de novembre*, que se situa a la llar londinenca del potentat *lord* Allen, durant el mes de «l'heroica resistència de Madrid davant l'invasor» (l'any 1936). En un ambient frívol i desenfadat, *lord* Allen conversa amb un representant de l'ambaixada alemanya que busca un suport financer anglès per explotar el coure i el ferro espanyols. El seu col·lega de negocis, *lord* Curzon, considera un error que els anglesos permetin el rearmament d'Alemanya i afavoreixin econòmicament la seua intervenció en la guerra espanyola. Si bé la seua actitud és una excepció entre els homes de negocis d'Anglaterra que pretenien d'obtenir beneficis dels seus tractes amb Alemanya, és un sentiment generalitzat en la població. *Lord* Curzon, a més, critica l'estúpidesa del partit conservador i creu que la resistència republicana serà difícil de guanyar. Malgrat la seua prudència, l'ambaixador francès i amic personal d'Allen, al seu torn, exposa clarament la implicació de les dues potències en la guerra:

«Des del primer moment, en aquesta aventura, hi ha barrejades dues potències estrangeres. Sense l'ajut exterior, els milicians lleials, que amb una empena magnífica, qualificada d'absurditat històrica pels Estats Majors de tots els països, prengueren molts quilòmetres de territori als revoltats, ja haurien liquidat l'afer. Ara les coses estan en un punt perillós per a la intervenció d'aquells països, amb tota intensitat, a favor d'un dels bàndols en lluita... Per a mi, senyors, això representa una transgressió de tots els tractats... I ara jo pregunto: és que el capital anglès pot tenir confiança en una mena de gent que estripen els acords internacionals com simples papers inservibles?»

Però és el jove Clive qui s'atreveix a plantejar la demanda popular anglesa en els seus justos termes («que el poble espanyol es pugui armar per a fer front als seus invasors») i posa al descobert la hipocresia dels representants diplomàtics de França i d'Itàlia. I, altrament, la covardia dels cercles financers anglesos que, a diferència del poble, han abandonat a la seua sort Espanya i han deixat que Itàlia i Alemanya hi intervinguessin impunement:

«CLIVE: Doncs el nostre poble pensa que no es pot deixar de fer alguna cosa. I sabeu què fa el nostre poble? (*A tots.*) Doncs, que, mentre els homes de negoci es disposen a mercadejar amb la sang dels espanyols, ell va a ajudar-los... (*A mitja veu, concentrat, a voltes despreciatiu.*) Estudiants d'Edimburg, de Dublín, d'Oxford, de Cambridge; obrers de Glasgow, de Londres... Agafen les armes i se'n van a morir a les trinxeres de Madrid, perquè allà, *signore*

Romagna, es defensa la civilització, no pas la vostra, sinó la del poble, la democràtica, la que respecta igualment al pobre i el ric... I escolteu bé, homes d'afers!... Espanya s'imposarà malgrat tots els obstacles.»

Clive anuncia, finalment, la seua decisió d'anar a lluitar al costat dels milicians espanyols. El servent de *lord* Allen, que ha prestat atenció al desenvolupament de les converses, expressa també, com a representant de la classe oprimida, la voluntat d'afegir-se a la lluita dels «pobres» espanyols.

El tema de la intervenció estrangera, en canvi, és tractat d'esquitllentes en *Nadal en temps de guerra* en què l'interès és abordar les raons del conflicte bèl·lic. L'obra s'ambienta, amb un explícit paral·lelisme bíblic, en una trinxera a primera línia de foc, el 24 de desembre.⁶¹ Uns milicians, arrecerats en una cova que recorda l'establia dels pessebres nadalencs, conversen sobre les seues vivències en temps de pau. A través de les seues confessions, entre ironia i nostàlgia, s'esbrinen els desequilibris socials d'abans de la guerra i els motius autèntics que impel·lien al combat, a desgrat de tot:

«La guerra —comenta El Qui Canta— no l'hem pas volguda nosaltres: la fan els poderosos, els rics, els enemics del poble, i els qui ens voldrien esclavitzar... I jo no vull ésser esclau!»

«EL VELL: I a pesar que ens agrada més la pau, fem la guerra. I saps per què? Perquè defensem les nostres mares, els nostres fills, les nostres llars, les nostres fàbriques, els nostres camps, els nostres llibres.»

«L'ADOLESCENT: (*Amb una digna i noble emoció.*): Perquè el dia dinou de juliol els feixistes em mataren el pare, que era bo i m'ensenyava a ésser-ho, i que m'ha deixat sol al món.»

La calma de la nit és esqueixada per uns trets de fuselleria que provenen del camp feixista d'on arriba L'Evadit. Aquest personatge, que duu «una gran estrella roja», explica l'extrema brutalitat i immoralitat dels caps facciosos —una brutalitat, evidentment, que contrasta amb la bondat dels soldats republicans, tot i l'existència d'elements tèrbols com L'Aventurer—, els quals «en nom de la pàtria» havien permès la intervenció italiana i alemanya i regaven de sang els camps espanyols. O, en un sentit similar, es dol de la complicitat de la clerecia:

«I he vist, i aquest ha estat l'espectacle més revoltant, com una clerecia que

61. Segons reporten les seues memòries inèdites —*Tragèdia i sàinet de la guerra II [La guerra al front d'Aragó, vol. XI—*, Lluís Capdevila escrigué *Nadal en temps de guerra* uns quants dies abans del Nadal de 1936 a Alcorisa i, d'entre les seues «nadales», li semblava «la més dolenta». Agraïxo al meu col·lega Just Arévalo que m'hagi facilitat aquesta informació i, bo i secundant la reivindicació de la figura i l'obra de Capdevila, remeto al seu article *A quinze anys de la mort de Lluís Capdevila. Notes per a una biografia*, «Serra d'Or», núm. 430 (octubre de 1995), ps. 27-28.

ha deshonrat els seus hàbits i ha prostituït l'Església, beneïa les armes que destrueixen les vides i les llars humils dels qui lluiten per un món millor.»

L'Evadit descobreix la identitat vertadera que amaga darrere de l'aparença humana: és Jesús que fuig de la bestialitat dels facciosos i s'arreglera al bàndol republicà:

«El meu lloc —diu— és al costat vostre, lluny de la hipocresia, lluny de la gent que ella mateixa es diu de bé, lluny dels qui només viuen moguts per petits baixament materials, lluny dels qui al pit, en lloc d'un cor, hi tenen un grapat de llot. Ells defensen la riquesa; vosaltres, la dignitat; ells volen la terra, la terra feudal, damunt la qual treballen i ploren els homes; vosaltres voleu la pàtria. Ells defensen el privilegi, vosaltres defenseu la llibertat. El meu lloc, per tant, és al costat vostre.»⁶²

V

La unanimitat dels elogis atorgats a les tres obres presentades per la FCSTA repercutia en el desenvolupament del teatre amateur, però també en el del professional. Perquè demostrava l'existència d'un esplet d'autors i d'obres *de cara a la guerra* i perquè consolidava una institució teatral que esdevenia una *alternativa* —tant per la seua especificitat amateur com per la seua vinculació oficial— i una punta de llança per a la consecució d'un teatre català al servei de la lluita antifeixista. Així ho reconeixia Navarro Costabella en constatar que l'èxit de la iniciativa de la Federació es produïa «en un moment en què per diverses circumstàncies semblava que no hi havia altres autors catalans que el parell o tres que han caigut en la vil covardia de deixar-nos o bé els casos singulars que per art de màgia ocupen llocs privilegiats». Malgrat les dificultats que havien motivat la interrupció dels assaigs i havien endarrerit la seua presentació, els Elencs Catalans de Guerra eren —per al secretari de relacions— del tot necessaris:

«Catalunya havia de tenir els seus elencs de Guerra. I els havia de tenir no per establir cap competència, però sí per demostrar que fins i tot sense comptar amb suficients adjutoris era possible de posar el teatre al servei de la causa antifeixista. I aquests *Elencs Catalans de Guerra* tan sols podia proporcionar-los la F.C.S.T.A., perquè, ara i tant, és l'única institució que abans i després del 19 de juliol del 1936 aplega i converteix en família amplíssima els que practi-

62. Dues de les cròniques que Capdevila envià des del front d'Aragó expliquen implícitament la significació ideològica i l'anècdota viscuda que inspirà l'obra. Vegeu Lluís CAPDEVILA, *Nadal en temps de guerra. Crònica de la IV Columna Francesc Macià-Lluís Companys*, «La Humanitat» (24-XII-1936), p. 4 [cf. *Diari de guerra* (Barcelona, Imp. Giró, 1937), p. 146]; i IDEM., *Nadal en temps de guerra. Crònica de la 30 Divisió (Francesc Macià-Lluís Companys)*, «La Humanitat» (1-I-1938), p. 4.

quen l'art dramàtic amb una passió i un desinterès absolut.»⁶³

Navarro Costabella al·ludia, molt probablement, a les reticències del sindicat cenetista o a la indiferència del Ministerio de Instrucción Pública —que patrocina-va les seues *Guerrillas*— i insistia, per contra, en el suport econòmic concedit per la Conselleria de Cultura i en l'entusiasme personal demostrat per Carles Pi i Sunyer. Els Elencs esdevenien, a la fi, una obra de renovació i consolidació de l'escena *amateur* catalana nascuda de «l'esperit de sacrifici o, si us plau més, el catalanisme que tots nosaltres portem dins i que en aquest país és l'única força capaç de realitzar miracles». Les peces que s'interpretaven estaven destinades a «cercar el públic» i pretenien de donar-se a conèixer per tot Catalunya, als combatents i als no combatents, i també a fora, si les possibilitats ho permetien. La seua especificitat consistia a ser «elements de noble i elevada propaganda» que, tot i que la seua execució no presentés novetats —des del punt de vista escènic—, no tenien res a veure «amb el teatre normal per molt revolucionari que sigui o que pugui ésser», ja que cada sessió dels Elencs Catalans de Guerra havia de ser «un míting».

A partir de la seua presentació pública al Teatre Català de la Comèdia, l'actuació dels Elencs es desplega en diverses iniciatives. En primer lloc, durant els mesos de maig i juny, acturen en homenatges als combatents de la República organitzats pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.⁶⁴ en llocs avançats del front de l'Est «davant de comissaris, caps, oficials, soldats i les autoritats i de tot el poble que viu el moment de guerra»;⁶⁵ i en camps d'instrucció o en festivals d'homenatge als soldats (com, per exemple, el de la 43 Divisió celebrat a Barcelona).⁶⁶ Sembla que ocasionalment, en algunes actuacions en la immediata rereguarda dels fronts o en camps d'instrucció, els actors amateurs que combatien com a soldats de l'exèrcit republicà s'incorporaven a la representació.⁶⁷

63. J. NAVARRO-COSTABELLA, *Els Elencs de Guerra de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur. Comentari al marge de la sessió celebrada al Teatre Català de la Comèdia*, «La Humanitat» (15-V-1938), p. 2.

64. Les atribucions del Comissariat de Propaganda abraçaven l'organització d'espectacles lírics o dramàtics i festivals. La vinculació de la FCSTA amb aquest organisme de la Generalitat ofería una credencial ineludible a l'hora d'ampliar les representacions dels Elencs Catalans de Guerra tant en el front com en la rereguarda. Sobre l'actuació del Comissariat, vegeu Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)* (Barcelona, Curial/PAM, 1994), ps. 40-44.

65. *Els Elencs Catalans de Guerra de la F.C.S.T.A. Han començat la seva actuació*, «La Humanitat» (29-V-1938), p. 4.

66. Concretament, les primeres actuacions dels Elencs Catalans de Guerra tingueren lloc a Sant Guim (22 de maig), Esparreguera (4 de juny), Vic (el 5), Barcelona (Teatre Barcelona, el 12), Begues (19 de juny), Manresa (el 21), Martorell (el 22). L'actuació a Begues i a Martorell anava destinada als Centres de Reclutament, Instrucció i Mobilització (CRIM). El Comissariat de Propaganda o la Conselleria de Cultura es feien càrrec, alternadament, de les despeses, tot i que més endavant la Conselleria les assumí de manera íntegra.

67. *Els Elencs de Guerra de la F.C.S.T.A. prossegueixen la seva campanya antifeixista*, «La Humanitat» (22-VI-1938), p. 2. Segons sembla, «la gent de teatre que era al front formava part generalment de grups modestos; eren aficionats procedents de Mataró, de Rubí, de Molins de Rei, de

En segon lloc, per disposició del conseller de Cultura, iniciaren actuacions, celebrades generalment els diumenges, en associacions i entitats de les barriades barcelonines: Ateneu de Sant Gervasi (el 10 de juliol de 1938), Avenç Obrer de Sant Andreu (el 17), Escoles de Grup d'Infants J. J. Rousseau (el 22), Foment Republicà de Sants (el 24), Ateneu Obrer Martinenc (el 31), Casa dels Vells Ferrer Guàrdia (el 6 d'agost), Casal d'Esquerra-Estat Català de Gràcia (el 7), Centre de les Joventuts d'ERC-Estat Català del Districte II (el 28, a la tarda)... En tercer lloc, durant el mesos de juliol i agost, els Elencs alternaren les actuacions a ciutat amb els actes organitzats pel Comissariat de Propaganda i per la Inspecció General de l'Exèrcit en camps d'instrucció i, sobretot, en poblacions catalanes: Granollers (el 2 de juliol), Manresa (el 5), Fonts de Sacalm (el 23), Vilanova i la Geltrú (a l'Agrupació Artística l'Avenir, el 4 d'agost),⁶⁸ Sabadell (al Teatre Euterpe, el 19, en un festival a profit dels Menjadors Infants per als fills dels combatents, organitzat per la Secció Femenina i les JEREC del Casal d'Esquerra), Caldes de Montbui (al Centre Democràtic Progressista, el 21)...⁶⁹

En la majoria de les representacions, Josep Navarro Costabella (o en alguna ocasió Ambrosi Carrion) glossava —en els entreactes— la finalitat i l'acció dels Elencs i, en particular, remarcava la col·laboració que els dispensava el comissari de Propaganda, Jaume Miravittles, per les facilitats que els concedia en els trasllats fora de ciutat; el comportament dels actors i actrius federats que, sense gratificació ni remuneració de cap mena, compartien la seua tasca amb el treball quotidià; i l'atenció que els prestava el conseller de Cultura. Les dificultats dels Elencs eren, amb tot, nombroses, ja que la doble activitat esgotava les energies dels amateurs i, per una altra part, la petició de permisos i autoritzacions a organismes oficials, comitès de control o d'empresa que havia de fer la Federació entrebancava el seu dinamisme.⁷⁰ Per això, es feien crides als actors i a les actrius amateurs federats perquè s'apuntessin als Elencs de Guerra, amb la qual cosa s'assegurava la seua

Barcelona» (Xavier FABREGAS, *Conversa amb Josep Renu. Teatre en temps de guerra*, «Serra d'Or», núm. 218, 15-XI-1977, ps. 53-54). Aquest article, que té com a ressort fonamental els records del soldat-actor Josep Renu, comenta l'organització d'espectacles «de campanya» en el si de la 31 Divisió, amb la participació de membres relacionats amb la FCSTA: Claudi Fernández, Agustí Collado, Ramon Vinyes i Antoni Clavé.

68. A tall anecdòtic, val la pena de consignar que, en la reunió celebrada el 9 d'agost de 1938, s'acordà d'escriure a l'Agrupació Artística l'Avenir de Vilanova i la Geltrú per regraciar-li l'ofrena d'un pergamí que feren als Elencs de Guerra amb motiu de la seua actuació en aquella ciutat.

69. De les probables actuacions a Badalona (el 28 d'agost, al matí), Martorell (l'1 de setembre), Calella (el 4) i Rubí (l'11), malgrat que tinc constància que estaven previstes, no n'he pogut verificar documentalment la seua realització.

70. Respecte a les dificultats dels Elencs, són paradigmàtics els elogis a la tasca duta a terme per la FCSTA que esgrimiren Agustí Collado i Josep Maria Francès. Collado afirmava que «si no ha fet més és perquè ningú —sinó els seus organitzadors i animadors— no sap com és de difícil acoblar elencs amateurs en hores que tota la nostra joventut es troba complint els seus deures patriòtics al front» (Agustí COLLADO, *Encara hi ha molt camp a córrer*, «La Rambla», 28-XII-1938, p. 2). Josep Maria Francès, per la seua banda, escrivia l'epíleg definitiu de la FCSTA: «Prou conegudes són de tots els que intervenen en aquesta lloable activitat artística, les vi[cis]situts, els con-

continuitat i ampliació;⁷¹ i, pel que fa als desplaçaments, es demanava a tots aquells organismes representants del Front Popular que volien sol·licitar la seua col·laboració en actes dedicats als combatents o a alguna finalitat d'ajut a la guerra (preferentment, menjadors populars, menjadors per a infants, ferits de guerra, hospitals de sang, i associacions o entitats solidàries), que facilitessin els mitjans adequats —un vehicle per a efectuar el viatge i l'autorització corresponent.⁷²

El ressò de l'actuació dels Elencs arribà fins i tot a alguns periodistes i escriptors estrangers que presenciaren les seues representacions, les consideraren un encert i s'admiraren de veure com era incorporada a la lluita «aquesta fortíssima arma que és el teatre» i com actuaven els actors i les actrius amateurs, la majoria dels quals tenien persones estimades als fronts de combat i deixaven per unes hores la seua feina o la seua convalescència en un hospital per integrar-se als Elencs.⁷³ Amb visites col·lectives al seu estatge, la FCSTA informava els periodistes estrangers sobre les seues activitats i els facilitava la documentació gràfica i escrita que sol·licitaven. Philip L. Lorraine, crític teatral anglès, es trobava a Barcelona en viatge d'informació i, després de llegir notícies sobre l'actuació dels Elencs de Guerra, s'adreçà a la Institució del Teatre, on plantejà una enquesta a Joan Alavedra, que, en realitat, contestà el secretari de relacions del Comitè Tècnic de la Federació, Josep Navarro Costabella. En aquesta enquesta del corresponsal del diari «The Times» i de la revista «Drama», Navarro Costabella constatava l'existència de més de cinc-centes societats amateurs que representaven obres clàssiques i modernes, catalanes i estrangeres en actuacions setmanals i quinzenals —tot i que la guerra impedia aquesta regularitat— durant la temporada oficial —compresa entre mitjan setembre i finals de juny. El públic s'havia eixamplat més enllà dels familiars i amics dels autors o intèrprets i algunes representacions rellevants saltaven excepcionalment dels teatres dels elencs als escenaris professionals. La majoria d'elencs disposaven d'un teatre propi i pertanyien a entitats o organitzacions polítiques, sindicals o culturals. També s'havien fet representacions a l'aire lliure, en parcs i platges, i, en les circumstàncies coetànies, en els fronts de combat, hospitals o

tratemps de tota mena que els *elencs de guerra*, han hagut de vèncer en compliment de la seva alta missió. Fatigues corporals, pluges copioses, freds rigorosíssims, desplaçaments complicats, de tot hi ha hagut en llur primera tongada d'exhibició teatral, pels fronts i la reraguarda. I és admirable de constatar l'estoïcisme amb el qual els minyons joves i homes madurs —els intermigs es troben al front— junt amb damiselles de la més gentil feminitat, ho han suportat tot i segueixen suportant-ho i ho suportaran. [...] La nostra reraguarda està plena d'heroïsmes anònims com el d'aquests *elencs* que s'han traçat un programa i l'acompleixen sense un rictus d'esperorugiment ni una llàgrima de covardia...» (J. M. FRANCÈS, *Elencs de guerra*, «La Humanitat», 3-I-1939, p. 4).

71. *L'actuació dels Elencs Catalans de Guerra de la F.C.S.T.A.*, «La Humanitat» (3-VII-1938), p. 3.

72. Les sol·licituds dels representants d'Olot, Ripoll, Palafrugell, Girona, Vilanova i la Geltrú, Igualada, Rubí, Molins del Llobregat, Caldes de Montbui, Argentona, Badalona, Mataró i La Bisbal havien estat ja aprovades i només faltava concretar la data de les actuacions (*Teatre català de cara a la guerra. D'un gran interès per aquells que vulguin sol·licitar la col·laboració dels elencs catalans de guerra*, «La Humanitat», 5-VIII-1938, p. 2).

73. *L'actuació dels Elencs Catalans de Guerra és tinguda en compte als països democràtics*, «La Humanitat» (10-VII-1938), p. 4.

campus d'Instrucció.

D'altra banda, sempre segons Navarro Costabella, les formacions amateurs més destacades, per mediació de la Federació, actuaven també davant dels micròfons i rebien l'atenció de les seccions teatrals de la premsa. La Federació comptava amb setanta-dos elencs federats que sumaven un total de 1.488 actors i 484 actrius amateurs.⁷⁴ La majoria dels actors, actrius i autors professionals havien passat abans pel teatre amateur i les representacions dels afeccionats satisfien els corresponents drets d'autor d'acord amb la tarifa establerta per la Societat d'Autors. Les relacions amb el teatre professional, doncs, eren satisfactòries perquè els amateurs respectaven els professionals i assistien a les seues estrenes i aquests recordaven els seus orígens i feien costat als actes d'aquells. A més, les incorporacions i els tècnics professionals prestaven el seu suport als amateurs i els facilitaven decorats, vestuaris, arxius, etc. i, habitualment, actors o actrius reconeguts actuaven en formacions d'afeccionats. Els actors i les actrius dels elencs compartien els estudis o el treball quotidià amb l'afecció a l'art dramàtic i les seues edats oscil·laben entre els dotze i els setanta anys en el cas dels primers i dels quinze als vint-i-cinc anys en el de les segones. El teatre amateur era un camp de prova per a les noves produccions que, si triomfaven, podien passar al teatre professional. Després del 19 de juliol, la Federació s'havia fornit d'un repertori de guerra amb tres produccions escrites expressament per tres primeres figures de la dramàtúrgia catalana que es representaven, amb èxit, als fronts de combat, segones línies, camps d'Instrucció, hospitals de sang, poblacions de rereguarda, fàbriques, refugis de vells i d'infants, etc. Finalment, Navarro Costabella conclouia l'enquesta amb aquestes paraules:

«El Govern de Catalunya ajuda eficaçment l'actuació de la Federació des del començament de la segona guerra d'independència, subvencionant àdhuc els seus *Elencs de Guerra*, els quals amb freqüència són reiteradament convidats des de l'estranger per anar-hi a actuar i tenen ben decidit no acceptar cap d'aquestes amables invitacions fins després de la victòria.»⁷⁵

Aquest interès motivà que les tres obres representades pels Elencs fossin sol·licitades de l'estranger per fer-ne la traducció. A mitjan octubre, la premsa anunciava que s'havia concedit l'autorització, tant dels autors com de la Federació, per a les traduccions al castellà, l'anglès, el francès i el rus.⁷⁶ I, per altra part, el Comissariat

74. Navarro Costabella constatava —molt encertadament— que l'activitat amateur de les dues darreres dècades havia estat determinada per l'acció 1) del director i autor Adrià Gual i el seu Teatre Íntim; 2) de l'artista Lluís Masriera i la seua Companyia Belluguet, «gràcies a la qual per primera vegada el teatre català amateur traspassà les fronteres»; i 3) dels germans Àngel, Claudi i Joan Fernández Castanyer i la seua «benemèrita i patriòtica» Associació de Teatre Selecte.

75. *L'interès de l'estranger pel teatre amateur de Catalunya. L'enquesta de Philip L. Lorraine*, «La Humanitat» (24-VIII-1938), p. 2.

76. *El Teatre Català de guerra, traduït a diversos idiomes*, «La Publicitat» (18-X-1938), p. 2; i *Les obres de cara a la guerra catalanes seran traduïdes al castellà, francès, anglès i rus*, «La Humanitat» (20-X-1938), p. 4. A propòsit d'aquestes traduccions, només ens consta que *Un dia de novembre*,

de Propaganda organitzà —tot valent-se de les seues atribucions i de la seua capacitat d'actuació— sengles festivals en honor de Philip L. Lorraine, perquè pogués constatar el nivell cultural del teatre català malgrat les circumstàncies bèl·liques: en el primer, s'oferí una representació extraordinària de *La feréstega domada*, de Shakespeare, al Teatre Català de la Comèdia, el 15 d'octubre, en una sessió artística en la qual intervingué també el tenor Emili Vendrell;⁷⁷ en el segon, es representaren les tres obres del repertori dels Elencs de Guerra, al Teatre Studium, el 26 d'octubre, en una sessió dedicada exclusivament al crític teatral anglès, el qual expressà la seua admiració per les obres, la interpretació i la presentació i felicità els intèrprets.⁷⁸ Tot plegat oferia l'avinentesa d'una projecció internacional que ja entrava, com s'ha remarcat, en els supòsits del secretari de relacions del Comitè Tècnic de la FCSTA.

VI

A banda de l'actuació dels Elencs, l'activitat del Comitè Directiu i del Comitè Tècnic de la FCSTA augmentà i s'expandí extraordinàriament l'estiu de 1938. Així, en la reunió celebrada pel Consell Directiu el 27 de juny, sota la presidència de Florenci Cornet i de Joan Fernàndez —i amb l'assistència de Segimon Rovira, Manuel Mingo, Lluís Casamitjana, Josep Vallès i Claudi Fernàndez—, s'acordà de destinar mensualment la quantitat de tres-centes pessetes per a les atencions del personal que prestava servei a diari en la secretaria, d'oferir excepcionalment un donatiu de cinquanta pessetes per a cadascun dels membres de Comitè Tècnic pels seus treballs extraordinaris, i d'assignar reunions periòdiques per a cada segon i quart dilluns de mes, a dos quarts de set de la tarda. Després, en la reunió celebrada l'11 de juliol de 1938, sota la presidència de Florenci Cornet —i amb l'assistència de Claudi Fernàndez, Lluís Casamitjana, Josep Vallès, Miquel Segura, Gregori Sierra i Joan Fernàndez—, s'acordà d'adherir-se i de col·laborar en tres dels homenatges en curs: a Àngel Guimerà, per al qual la direcció tècnica havia de nomenar un element dels elencs de guerra per recitar unes poesies de l'escriptor davant del micròfon; a Enric Borràs, per al qual es pensava fer l'ofrena d'un objecte artístic, obra de Gerard Alegre, i fer acte corporatiu de presència; i a Apel·les Mestres, per al qual Florenci Cornet, amb Ambrosi Carrion, havien de preparar la representació radiada de *Sirena*. I és que, si la presència pública de la FCSTA durant l'any 1937 es limità pràcticament a signar —al costat de nombroses enti-

de J. Roig i Guivernau era traduïda al castellà per «una eminente figura de la literatura castellana con el propósito de darla a conocer al pueblo de Madrid en el Teatro Español» (J. ROIG GUIVERNAU, *¡Madrileños: Cataluña os ama!*, «Mí Revista», núm. 51-52, 1-XI-1938, p. [10]).

77. *Escenaris*, «La Humanitat» (13-X-1938), p. 2; i *En el Catalán de la Comedia. Festival en honor de un crítico teatral inglés*, «La Vanguardia» (16-X-1938), p. 5.

78. *El Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya a honor del crític teatral Philip Lorraine*, «La Humanitat» (29-X-1938), p. 4.

tats— el *Manifest del Casal de Cultura* (l'1 de maig), durant l'estiu de 1938, en canvi, a més de col·laborar activament en alguns actes benèfics,⁷⁹ la Federació formà part de la Comissió organitzadora de l'homenatge a Pau Claris, amb motiu del qual els Elencs de Guerra representaren les tres obres premiades al Teatre Barcelona per segona vegada (el 12 de juny); realitzà una visita col·lectiva a la Llar de l'Actor Català per retre homenatge als actors i les actrius que hi eren acollits (el 17 de juny);⁸⁰ participà, tal com s'havia acordat, en l'homenatge a Àngel Guimerà el 17 i 18 de juliol de 1938, en què l'actor amateur Josep Llopis recità poemes de l'escriptor per la ràdio; s'adherí a l'homenatge a l'actor Enric Borràs celebrat al Teatre Català de la Comèdia (el 12 de juliol); i prengué part en l'homenatge a Apelles Mestres, en el segon aniversari de la seua mort, amb la radiació de *Sirena* pels Elencs de Guerra (el 23 de juliol). Malgrat això, les circumstàncies bèl·liques obligaven a deixar pendents els rebuts impagats de les entitats federades, fins que no reprenguessin la seua tasca normal, tal com s'acordà en la reunió celebrada el 9 d'agost de 1938, presidida per Florenci Cornet —i amb l'assistència de Lluís Casamitjana, Josep Vallès, Gregori Sierra i Claudi Fernàndez.

Més tard, una inserció pregada, datada el 26 d'agost de 1938 i publicada després a la premsa,⁸¹ informava dels «Importants acords i suggerències del Consell directiu i del Comitè Tècnic de la F.C.S.T.A.». De la darrera reunió del Comitè Tècnic, es notificava 1) l'aprovació de dues noves produccions destinades als Elencs Catalans de Guerra; 2) l'estudi d'altres obres i d'un dictamen que havia elaborat Francesc Curet i Pairot respecte a la classificació de les obres més representatives de cada època i de cada autor del teatre català i dels autors contemporanis consolidats; 3) la preparació d'una publicació-resum de les activitats de la FCSTA en què es faria constar el decret de reconeixement oficial del govern català, l'ordre d'aprovació dels Estatuts i del Reglament, la constitució de l'actual Consell Directiu i Comitè Tècnic, la relació de les entitats federades, la publicació del dictamen de Curet, la documentació gràfica i escrita dels Elencs Catalans de Guerra, els resultats i les classificacions dels quatre concursos celebrats en la preguerra i l'índex de les obres dipositades en l'arxiu-biblioteca de la Federació. De la reunió del Consell Directiu del 25 d'agost, per altra part, es relacionaven els acords pre-

79. Per exemple, en la reunió del Consell Directiu del 27 de juny de 1938, s'aprovà la creació d'una Comissió femenina integrada per sòcies personals de la Federació, per tal de recaptar cabals per a l'apadrinament d'una sala de l'hospital de sang i, posteriorment, en la reunió del 9 d'agost, s'informà de la recaptació de 633,50 pessetes que la Federació féu a benefici del fons de guerra del Socors Roig Internacional.

80. La comitiva anava encapçalada pel president de la FCSTA, Joan Fernàndez i Castanyer, el delegat de la Generalitat a la Federació, el seu germà Claudi, i el cap dels Serveis dels Elencs Catalans de Guerra, Josep Vallès, però també pels representants territorials: Lluís Casamitjana (pels amateurs de Barcelona-ciutat), Josep Cariteu (pels de la comarca del Vallès), Joaquim Pou i Mas (pels del Maresme), Basili Puig (pels de Girona), Josep Maria Roure (pels de Tarragona), i Josep Permanyer (pels de Lleida). També els amateurs que es trobaven al front tenien un representant: Josep Massip (*A la Llar de l'Actor Català. Els amateurs de Catalunya reten homenatge a les velles glòries de la nostra escena*, «La Humanitat», 19-VI-1938, p. 4).

81. *Importants acords i suggeriments del Consell Directiu i del Consell Tècnic de la FCSTA*, «La Publicitat» (27-VIII-1938), p. 2; i *Instruccions, acords i suggerències del Consell Directiu i del Comitè Tècnic de la F.C.S.T.A.*, «La Humanitat» (31-VIII-1938), p. 2.

sos: 1) la creació de l'ensenyà acreditativa de pertànyer als Elencs Catalans de Guerra; 2) la confecció de la Bandera de la Federació;⁸² 3) l'acceptació de les obres proposades pel Comitè Tècnic i la disposició del muntatge immediat d'*El Marsellès*, de Josep Maria Francès; 4) l'acceptació de diverses peticions perquè els Elencs actuessin en actes organitzats a profit d'atencions derivades de la guerra; 5) el vistiplau de l'actuació i el comportament satisfactoris dels amateurs que integraven els Elencs Catalans de Guerra; 6) la captació d'autors afins a la Federació perquè hi participessin amb produccions de guerra breus i destinades exclusivament a representar en espais sense escenari; i 7) l'aprovació de la *Memòria* que redactà el delegat de la Generalitat a la Federació per tal de transmetre-la al conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer.

En la darrera reunió que consta en el *Llibre d'Actes*, celebrada pel Consell Directiu de la FCSTA el 26 de setembre de 1938, sota la presidència de Florenci Cornet —i amb l'assistència dels consellers Claudi Fernández, Lluís Casamitjana, Gregori Sierra, Josep Vallès i Joan Fernández—, s'acceptà que s'editessin les tres obres premiades de cara a la guerra, a càrrec d'un grup de joves, si comptaven amb l'autorització dels respectius autors; i s'acordà que s'elaboressin setanta ensenyas acreditatives d'haver actuat i d'actuar als Elencs Catalans de Guerra que es lliurarien als interessats com un present de la Federació. El delegat de la Generalitat informà de la concessió de deu mil pessetes pel Departament de Cultura i del desig que expressà el conseller Carles Pi i Sunyer que es renovés el programa dels Elencs. Així mateix, els reunits acordaren que els Elencs possessin en pla d'execució les tres obres designades pel Comitè Tècnic: *El Marsellès*, de Josep Maria Francès —també col·laborador de «La Humanitat»—; *Pas als herois*, d'Agustí Collado, i *Mare dolorosa*, de Josep Navarro Costabella. El secretari notificà, en acabat, el lliurament de l'original del llibre *Annals de la Federació, 1932-1938*, a Francesc Curet, membre tècnic, que s'encarregaria de l'ordenació, la correcció i la decisió del format. El cost dels set-cents cinquanta exemplars dels *Annals* (impressió, clixés i paper) pujava a 3.300 pessetes i es fixà el preu de venda de cadascun a 10 pessetes.⁸³

82. La creació del distintiu de la FCSTA i dels Elencs de Guerra i la bandera de la Federació, d'acord amb el conseller de Cultura, es decidí en la reunió del 9 d'agost de 1938.

83. L'aparició d'aquests *Annals* fou anunciada en la premsa el 30 d'octubre i ja se'n podien encomanar exemplars. Segons les notes informatives, se'n féu un tiratge «relativament petit» destinat a atendre les peticions, per bé que els exemplars sobrants serien posats a la venda al preu de deu pessetes. El sumari incloïa: *Pròleg. Antecedents de la FCSTA. Organització i celebració del I Concurs de Teatre Amateur. Motius de la seva convocatòria. Els seus iniciadors i propulsors. Constitució de la FCSTA. Informació i documents gràfics. II Concurs de Teatre Català Amateur. Segon Consell Directiu. III Concurs de Teatre Català Amateur. Informació i documents gràfics. Tercer Consell Directiu. IV Concurs de Teatre Català Amateur. Informació i documents gràfics. Quart Consell Directiu de la Federació. Memòria presentada pel Consell Directiu. Classificació actual de les companyies amateurs federades. Nova organització de la Federació. Incautació de l'entitat. Nomenament del delegat de la Generalitat de Catalunya. Decret concedint el patrocini de la Generalitat. Ordre de la Conselleria de Cultura aprovant els Estatuts i Reglament. Nou Consell Directiu i Comitè Tècnic. Entitats, companyies, elencs, agrupacions i penyes que integren la Federació. La Federació una vegada més al servei del poble. Cons-*

Els assaigs de les tres noves obres en un acte que s'incorporarien al repertori *de cara a la guerra* es fixaren a finals de setembre de 1938, i a inicis d'octubre es feia públic a la premsa que Martí Bas s'encarregaria de l'escenografia de *Pas als herois!* i Antoni Clavé de la de *Mare dolorosa*⁸⁴ i *El Marsellès*.⁸⁵ Les tres noves obres s'estrenaren en sessió matinal pública al Teatre Català de la Comèdia el diumenge 1 de gener de 1939. Hi assistiren Carles Pi i Sunyer, conseller de Cultura, Hilari Salvador, alcalde de Barcelona, i Ramon Frontera, sotsecretari de Cultura, entre altres personalitats. Les circumstàncies, això no obstant, degueren motivar l'escàs ressò que la presentació de les obres tingué en la premsa. Només «La Humanitat» hi dedicà un comentari valuós, a través del qual podem saber el contingut de *Pas als herois!* i de *Mare dolorosa*, molt probablement perdudes. Atenent a l'anònim crític de «La Humanitat», doncs, l'obra d'Agustí Collado era

«un episodi de guerra en dos quadres. En el primer, un heroi de la 43 Divisió arriba a casa seva amb permís; en el segon, s'acomiaada perquè torna a la unitat. La mare, esperançada, i l'avi, reservat, l'esperen. També l'espera una noia del poble. La mútua inclinació que ve de temps i que es revela en aquesta agradosa circumstància és el pretext de l'obra, el qual no ha arribat a infondre allò que es diu un caràcter als seus personatges»;⁸⁶

i la de Josep Navarro Costabella tractava

«d'una mare a qui, després de perdre un fill lluitant heroicament en el front de combat, les ales negres roben un segon fill petit, l'únic que li queda. Del co-

titució dels Elencs Catalans de Guerra. Concurs d'obres de cara a la guerra. Muntatge de les obres premiades i presentació dels Elencs Catalans de Guerra. Amateurs que han integrat els Elencs Catalans de Guerra i que tenen dret a l'ensenyà acreditativa. Escenògrafs i col·laboradors tècnics. Una enquesta sobre teatre català amateur. Noms a recordar. Per a la informació d'un repertori seleccionat de Teatre Català. Dictamen de Francesc Curet i Pairo, del Comitè Tècnic («Annals de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur 1932-1938»). Una important publicació de teatre, «La Humanitat», 30-X-1938, p. 4). Malauradament, no he pogut localitzar els Annals enlloc, si és que en realitat s'han conservat.

84. Un comentari irònic de «L'Esquella» recriminava que Navarro Costabella, «factòtum dels Elencs de Guerra», «es fes» estrenar sota el pseudònim de Josep Costa, que aparegué inicialment a la premsa (*A petició de nombroses famílies. Els drets i els torts dels autors*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3.085, 14-X-1938, p. 654).

85. Més «obres de cara a la guerra», «La Publicitat» (30-IX-1938), p. 2. Segons sembla, la Federació comptava, encara, amb tres produccions més, ja lliurades o pendents de lliurament, «escrites expressament per als seus Elencs» i corresponents a «autors catalans prestigiosos» (*Els Elencs Catalans de Guerra*, «La Humanitat», 4-X-1938, p. 3). Per altra banda, la FCSTA recordava que concedia les màximes facilitats a les organitzacions i als partits del Front Popular per a la seua col·laboració en actes que s'organitzessin a Catalunya, amb la finalitat d'ajudar els combatents, els evacuats o els menjadors infantils (*De la Federació de Societats de Teatre Amateur*, «Euzkadi», 1-X-1938, p. 2).

86. *Sessió de Teatre de i per a la guerra, amb l'estrena, amb bon èxit, de: «Pas als herois», d'Agustí*

mençament fins a l'acabament, el quadre és d'un dramatisme realment colpidor. La mare que dóna al soldat amic aquella minestra ressecada de tant temps que la guardava per al seu fill; la mateixa dona que frena els impulsos venjatius d'un veí seu; aquella silueta de rodamón tan ben traçada, i l'estoica resolució final de la mare adolorida, tot plegat, aportat a l'escena amb bona traça».⁸⁷

Pel que fa a *El Marsellès*, es dolia que la peça no fos més extensa, encara que la intenció de l'autor hi quedés completament expressada.

Precisament, Josep Maria Francès recordava, en les seues curioses i estrambòtiques *Memorias de un cero a la izquierda* escrites a l'exili, quina era l'atmosfera bèl·lica que precedí l'estrena de les tres obres:

«*El día 31 [de desembre de 1938] debía tener lugar el ensayo general en el local que fue de las Hermanitas, plaza de Tetuán, a las ocho de la noche. Para asistir a él, salimos del Casal de la Cultura un grupo de amigos. Al disponernos a enfilar la calle de Caspe, alguien sugiere que nos lleguemos al Casal Francisco Maciá, sito en la calle de Cortes, con objeto de ver los teatrines de las comedias. Así lo hacemos. Tan pronto como hemos subido al local de exposición se desencadena un horrrífico [sic] bombardeo, de los que se anticipan a las sirenas de alarma. Las detonaciones se suceden sin descanso y resuenan tan cerca que el sólido edificio que nos protege es sacudido hasta los cimientos. Aunque estamos ya curtidos en estas cosas experimentamos una sensación poco envidiable.*

«*A las nueve se da la emisión de "pasó el peligro". Echamos una ojeada a los teatrines, notabilísimos por cierto, en especial el que me compete a mí, obra del gran artista Clavé. Y reanudamos el camino al ensayo. Esta vez sí pasamos la calle de Caspe. De un extremo a otro, aparece sembrada de cristales [...].*

«*Al día siguiente, por la mañana, se representaron con gran éxito las tres obras en presencia de Carlos Pi y Suñer y su secretario Frontera. El teatro estuvo lleno a pesar de los horrores del bombardeo de la noche antes.*»⁸⁸

El Marsellès havia estat editada, com les tres primeres del repertori de guerra, al magazín «Catalans!», també amb il·lustracions de Lleó Arnau.⁸⁹ S'ambientava, amb la intenció d'erigir-se en referent històric, en la Revolució Francesa i l'acció tenia lloc «en una taverna modesta de la rue Coc-Heron, la tarda del dia 10 d'agost de 1792». El Marsellès, l'heroi lluitador contra la invasió dels exèrcits estrangers, salva del fervor de la multitud el seu contrincant en la lluita, el Suís, per raó d'un curós respecte vers l'enemic indefens i l'honor de combatent. La situació, però, es

Collado, «*El Marsellès*», de Josep Maria Francès, i «*Mare Dolorosa*», de J. Navarro-Costabella, «*La Humanitat*» (3-I-1939), p. 2.

87. *Ibid.*

88. José María FRANCÉS, *Memorias de un cero a la izquierda (medio siglo en comprimidos)* (Mèxic, Olimpo, 1962), p. 834.

89. Vegeu Josep Maria FRANCÉS, «*El Marsellès*». *Sketch dramàtic de la Revolució francesa*, «*Catalans!*», núm. 13 (20-VI-1938), ps. 38-42.

complica quan un grup de descamisats anuncia a la Tavernera —germana d'El Marsellès— que el seu marit ha estat mort pels suïssos. El desig de venjança de la dona motiva un conflicte que acaba amb la mort d'El Marsellès per la traïció dels seus. L'obra, escrita en vers, era certament, com apuntava a *posteriori* Francès, «una diatriba contra los forajidos que con sus excesos deshonoran las revoluciones y envilecen la eternidad del himno —alusió a *La Marsellesa*— de todos los hombres».⁹⁰ Amb tota probabilitat, s'inspirava en les accions d'elements incontrolats i oportunistes que minaven la revolució amb actes arbitraris i que impediien l'expressió de la solidaritat del poble:

«Vull —clama El Marsellès— que aquest deu d'agost
vagi a la posta]

auriolat d'heroïsmes ben sublïms
sense amagar sota una lletja crosta
selvatgies ni crims!
Vull que el poble no robi ni assassini.
D'això l'aristocràcia en té patent!...
Ella que sap fer guerres d'extermini
i extorsionar la gent!...
Ja n'hi ha prou de visques i de moris...
Ara plasmem la nova societat.
I res d'assassins ni robatoris
que n'entelin l'esclat!...»

VIII

Malgrat les nombroses dificultats i els imponderables del moment, l'actuació de la FCSTA havia aconseguit adequar-se a les noves circumstàncies des de la seua especificitat —com a organització cultural d'índole catalanista— i amb l'estímul teòric i creatiu d'alguns dels dinamitzadors teatrals més crítics amb la situació de l'escena coetània. El patrocini de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya —amb la tutela amatent de Carles Pi i Sunyer— li fornïa un caràcter oficial que, a més de permetre-li una infraestructura i una empara econòmica, suposava disposar d'un aval institucional per tal de dur a terme les seues activitats *amateurs* sense haver de donar comptes al sindicat anarquista. L'oficialització de la FCSTA s'inserïa, en aquest sentit, en els propòsits de la Conselleria de Cultura, que es dotava d'una entitat més per poder intervenir en l'agençament d'una política cultural —i específicament teatral— catalana. Els objectius programàtics de la Federació, d'altra banda, implicaren nombrosos dramaturgs i crítics que apostaven per encetar una via de renovació que —en certa manera— comptaven que

90. FRANCÉS, *Memorias de un cero a la izquierda*, p. 810.

incidiria en els escenaris professionals. La FCSTA acomplí així una funció *alternativa* com a plataforma de projecció de la dramaturgia catalana *al servei de la lluita antifeixista*.

La formació dels Elencs Catalans de Guerra fou la realització de la FCSTA més decididament determinada per les circumstàncies bèl·liques, per tal com s'equiparen d'un mínim repertori d'obres *de cara a la guerra* i actuaren en múltiples espais tant de la rereguarda com de vora el front de combat. Les seues motivacions pedagògiques i propagandístiques comptaren amb l'ajut del Comissariat de Propaganda i centraren la mobilització del seu potencial humà i organitzatiu. El voluntarisme dels actors i les actrius federats, dirigits per animadors teatrals entusiastes, i la tenacitat a l'hora de voler oferir uns resultats escènics dignes —tot i que ni les obres ni la seua presentació fossin *formalment* renovadores— donaven una dimensió excepcional a la consideració del teatre com a «arma» cultural que podia tenir una funció ideològica decisiva per a aixecar la moral republicana i, alhora, legitimar les raons de la lluita antifeixista. Malauradament, l'ocupació de la ciutat de Barcelona per les tropes franquistes el 26 de gener de 1939 estroncà totes les expectatives per al futur desenvolupament del teatre català amateur, atès que la creació el 1949 del Foment de l'Espectacle Selecte i Teatre Associació, al servei del teatre catòlic d'aficionats,⁹¹ diferia —òbviament— de la línia ideològica i cultural de la FCSTA.

FRANCESC FOGUET I BOREU

91. Vegeu Enric GALLÉN, *FESTA: una entitat al servei del teatre catòlic*, dins *El teatre a la ciutat de Barcelona durant el règim franquista (1939-1954)* (Barcelona, Institut del Teatre, 1985), ps. 154-158.